

VPLIV EPIDEMIJE COVID-19 NA VZGOJITELJEVO DELO

Raziskovalno področje: psihologija in pedagogika

(raziskovalna naloga)

Avtorici:

Katarina Herceg

Nika Škripač

Mentorica:

dr. Teja Lorger

Maribor, 2022

KAZALO VSEBINE

I.	POVZETEK.....	5
II.	UVOD.....	5
III.	CILJI IN HIPOTEZE.....	6
	Cilji.....	6
	Hipoteze.....	6
IV.	TEORETIČNI DEL.....	7
1.	VPLIV EPIDEMIJE COVID-19 NA DELO VZGOJITELJEV V VRTCIH.....	7
1.1	Definicija poklica vzgojitelja.....	7
1.2	Definicija vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu.....	7
1.3	Pojem epidemije in pandemije.....	8
1.4	Koronavirus COVID-19... ..	8
2.	PRIPOROČILA ZA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO V VRTCIH V ČASU UKREPOV ZA PREPREČEVANJE VIRUSA COVID-19.....	9
2.1	Usmeritve za delo v vzgoji in izobraževanju po 16. 3. 2020	9
2.2	Higienska priporočila NIJZ –ja	10
3.	POTEK VZGOJNO – IZOBRAŽEVALNEGA DELA MED EPIDEMIJO COVID-19 ...	11
3.1	Organizacija dela v času epidemije covid-19.....	11
3.1.1	Oblike nujnega varstva.....	12
3.1.2	Oblikovanje »mehurčkov« in nezdrževanje ter vzdrževanje ustrezne razdalje.....	12
3.1.3	Nošenje mask	13
3.1.4	Zunanja igrala.....	14
3.1.5	Igrače, »ninice« in dude.....	14
3.2	Strategije in vzgojno –izobraževalni pristopi in načini dela v izrednih razmerah.....	14
3.2.1	Sodelovanje z družinami.....	15
3.2.2	Načini vzpostavljanja interakcij z otroki.....	16
3.2.3	Podpora otrokom s posebnimi potrebami.....	17
3.2.4	Skrb za duševno zdravje.....	18
3.2.5	Profesionalni razvoj strokovnih delavcev.....	18

V.	EMPIRIČNI DEL.....	19
4.	METODOLOGIJA.....	19
4.1	Raziskovale metode.....	19
4.2	Raziskovalni vzorec.....	19
4.3	Postopki zbiranja in obdelave podatkov.....	21
5.	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	22
5.1	Delovanje vrtcev v času (delnega) zaprtja	22
5.2	Vedenje otrok po odprtju vrtcev.....	26
5.3	Sodelovanje z družinami.....	28
5.4	Profesionalni razvoj strokovnih delavcev v vrteu.....	31
6.	INTERVJU S POMOČNICO RAVNATELJA ZA VRTEC.....	31
VI.	ZAKLJUČEK.....	36
7.	ZAKLJUČEK.....	36
	Sklepne ugotovitve.....	36
	Zaključek.....	38
8.	LITERATURA IN VIRI.....	39
9.	PRILOGA.....	40
	Anketni vprašalnik.....	40

KAZALO TABEL

Tabela 1: Ukrepi in možnost izvajanja ukrepov v vrtcu.....	10
Tabela 2: Anketiranci glede na spol.....	19
Tabela 3: Anketiranci glede na starost.....	20
Tabela 4: Anketiranci glede na leta delovne dobe v predšolski vzgoji.....	20
Tabela 5: Anketiranci glede na izobrazbo.....	21
Tabela 6: Anketiranci glede na delovno mesto.....	22
Tabela 7: Organizacija nujnega varstva.....	23
Tabela 8: Organizacija dela v oddelkih nujnega varstva od 26. 10. 2020 do 25. 1. 2021.....	24
Tabela 9: Vedenje otrok po odprtju vrtcev (po 25. 1. 2021).....	26
Tabela 10: Pomoč družinam s posebnimi potrebami.....	29

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Čustva, ki so jih vzgojiteljice doživljale v času razglašene epidemije	22
Grafikon 2: Vzpostavljane stikov z družinami v času (delnega) zaprtja vrtcev.....	28
Grafikon 3: Pogostost stikov na daljavo z družinami.....	28
Grafikon 4: Profesionalni razvoj.....	31

I. POVZETEK

Epidemija Covid -19 je prišla nenapovedano in naenkrat, tako da nanjo ni bil pripravljen nihče. Vzgojitelji v vseh vrtcih v Sloveniji so 16.3.2020 poleg vseh obstoječih nalog, ki so jih sicer opravljali v oddelkih, dobili še dodatne naloge, ki so se navezovala na delo v »mehurčkih«, razkuževanje vseh površin in ekstremno povečano skrb za higieno otrok, ki so bili vključeni v nujno varstvo.

V raziskovali nalogi smo želeli izvedeti več o izzivih pred katere so bili zaradi bolezni Covid-19 postavljeni vzgojitelji in kako so se z njimi soočili.

Ugotavljamo, da je zaprtje vrtcev na državni ravni in odprtje vrtcev samo za nujno varstvo prineslo veliko negotovosti družinam otrok vključenih v vrtce in strokovnim delavcem. Medtem ko so se družine soočale s socialnimi in čustvenimi stiskami, so se strokovni delavci soočali z nemočjo, strahovi in negotovostjo z doslej nepoznanimi situacijami na področju epidemije, čemur je neugodno botrovalo tudi pogosto spreminjanje navodil NIJZ-ja. Iz raziskave povzemamo tudi, da so primanjkljaji, zaradi zaprtja vrtcev, opazni predvsem na socialno čustvenem področju otrok, pri samostojnosti otrok, interakcijah s sovrstniki in sodelovanju pri skupinskih dejavnostih. Ugotavljamo tudi, da se je kot izrazito zapostavljeno področje izkazala pomoč ranljivim skupinam, za katere je po naših ugotovitvah bilo slabo poskrbljeno.

Ključne besede: Epidemija Covid-19, zaprtje vrtec, ukrepi, organizacija vzgojno - izobraževalnega dela

II. UVOD

Raziskovalna naloga je razdeljena v dva dela. V prvem teoretičnem delu se najprej osredotočimo na obdobje zadnjih dveh let in vpliv epidemije na delo v vrtcih. Dotaknemo se pomena poklica vzgojitelja in epidemije SARS-Cov-2, ki nas je vse presenetila. V nadaljevanju predstavimo nekatere izsledke obstoječih raziskav o vplivu navedene epidemije na delo v predšolski vzgoji. Predvsem se bomo pri pisanju naloge naslanjali na raziskavo Pedagoškega inštituta iz leta 2021 »Raziskava o vzgojno izobraževalnem procesu v predšolski vzgoji in

njegovih učinkih v času epidemije bolezni covid-19« in na Priporočila za ukrepe in sistemske rešitve na področju predšolske vzgoje po izkušnji z epidemijo bolezni covid-19, ki jih je prav tako leta 2021 izdal Pedagoški inštitut.

Drugi del raziskovalne naloge predstavlja empirični del, kjer predstavljamo izsledke do katerih smo prišli s pomočjo kvantitativnega raziskovanja v okviru katerega smo uporabili spletni anketni vprašalnik, ki ga je izpolnilo več kot 100 vzgojiteljic ter ugotovitve do katerih smo prišli s pomočjo kvalitativnega raziskovanja v okviru katerega smo izvedli intervju s pomočnico ravnateljica za vrtec.

V raziskovalni nalogi smo raziskovali s čim so se soočali vzgojitelji in kako so delovali v času epidemije Covid-19. Zanimali so nas tako konkretni organizacijski izzivi, kot tudi čustveni izzivi, ki so bili pred vzgojitelji.

III. CILJI IN HIPOTEZE

Za proučevanje raziskovalnega problema smo si najprej postavili raziskovalne cilje, kaj želimo z raziskovalno nalogo doseči in hipoteze, ki jih želimo preveriti.

Cilji

Cilji raziskovalne naloge so odgovoriti na vprašanja:

1. Ali so vrtci v času epidemije delovali na enak način in razumeli ter upoštevali ukrepe enako?
2. Ali so vzgojitelji bili primorani v času epidemije spremeniti prioritete pri organizaciji dela v oddelkih vrtca?
3. Ali so strokovni delavci v vrtcih v času epidemije vzpostavljali dodatne stike z družinami otrok s posebnimi potrebami?

Hipoteze

Na osnovi zastavljenih raziskovalnih ciljev in prebrane literature smo postavili naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Predpostavljamo, da je prihajalo do razlik med vrtci v razumevanju in upoštevanju ukrepov.

Hipoteza 2: Predpostavljamo, da so vzgojitelji v času epidemije zaradi ukrepov NIJZ-a dali poudarek higienskimi ukrepom nad vzgojno-izobraževalnimi cilji.

Hipoteza 3: Predpostavljamo, da je bilo stikov z družinami otrok s posebnimi potrebami s strani vzgojiteljev v vrtcih v času epidemije premalo.

IV. TEORETIČNI DEL

1. VPLIV EPIDEMIJE COVID-19 NA DELO VZGOJITELJEV V VRTCIH

1.1 Definicija poklica vzgojitelja

Poklic vzgojitelja/ice ustvarja ter zagotavlja možnosti za razvijanje otrokovih duševnih ter telesnih sposobnosti. Pri otroku spodbuja razvoj samostojnosti, radovednosti, sposobnost mišljenja, ustvarjalnega izražanja in pozitivno mišljenje o sebi. Delo vzgojitelja obsega pripravo in načrtovanje vzgojno- izobraževalnega dela, sodelovanja s starši ter sodelovanja pri organizaciji življenja v vrtcu. Vzgojitelj pri delu izbira ustrezne vsebine, oblike in metode dela. Pri vodenju in organizaciji otroke spodbuja, opogumlja, se z njimi igra, jih opazuje in usmerja. Ker je vzgojitelj dolžan spremljati otrokov razvoj, ga opazuje pri različnih dejavnostih in različnih okoliščinah. Pri izvajanju vzgojno - izobraževalnega dela, mu je v pomoč pomočnik vzgojitelja predšolskih otrok. Ta skrbi za pripravo igrac, igral, higieno ter funkcionalno in estetsko ureditev prostora. Skrbi tudi za primerno časovno razporeditev in oblike izvajanja dnevnih opravil, prehrane, higiene, počitka ter igre. S starši sodeluje v okviru različnih dejavnosti v vrtcu, kot so roditeljski sestanki, razne predstave, pogovorne ure,... Poklic vzgojitelja se nenehno strokovno izpopolnjuje. Vzgojitelj predšolskih otrok odločilno vpliva na otrokov osebnostni razvoj, saj mu otrok popolnoma zaupa in ga posnema. Vzgojitelj je otrokov vzor, njegov zaupnik, ki mora krepiti pozitivno klimo v oddelku. Predvsem je pomembno, da je vzgojitelj strokoven, umirjen, čuječ in empatičen. Da je igriv in zanimiv, predvsem pa pozitiven. Vse navedeno se je od vzgojiteljev pričakovalo tudi v času epidemije.

1.2 Definicija vzgojno – izobraževalnega dela v vrtcu

Temeljne naloge vrtcev so pomoč staršem pri celoviti skrbi za otroke, izboljšanje kvalitete življenja družin in otrok ter ustvarjanje pogojev za razvoj otrokovih telesnih in duševnih sposobnosti. Vzgojno - izobraževalno delo poteka po kurikularnih ciljih in načelih, upoštevajoč Kurikulum za vrtce, Zakon o vrtcih, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Konvencijo o otrokovih pravicah in Ustavo Republike Slovenije.

1.3 Pojem epidemije in pandemije

Epidemija pomeni nenaden izbruh in hitro širjenje nalezljivih bolezni v človeški populaciji, ki močno presega normalno oboletost v populaciji. Definicija je tako odvisna od pričakovane pogostosti bolezni. Nekaj primerov redke bolezni v populaciji označujemo za epidemijo, medtem ko npr. prehlada ne. Epidemije so se začele pojavljati, ko so ljudje organizirano zaživali v večjih skupnostih, krajih in mestih. Sprva so jih pripisovali nadnaravnih silam, saj vzrok bolezni ni bil znan, prav tako način obvladovanja bolezni. Danes pa vemo, da gre za naraven pojav.

Primeri epidemij na svetu:

- ČRNA SMRT: ali drugače rečeno epidemija kuge, se je začela v 14.stoletju v Evropi in povzročila več kot 25 milijonov smrtnih žrtev.
- ŠPANSKA GRIPA: velja za hudo obliko aviarnе influence med letom 1918 in 1919 . Povzročila bi naj 50 do 100 milijonov smrtnih žrtev.
- HIV/ AIDS: virusna okužba imunskega sistema, ki je bila prvič odkrita leta 1981 in je do danes povzročila več kot 25 milijonov smrtnih žrtev.
- PANDEMIJA KORONAVIRUSA: začetek bolezni je bil 2019 in še vedno traja.

Pandemija je epidemija nalezljive bolezni, ki zajame človeško populacijo na velikem geografskem območju, npr. celini ali celem svetu. Po kriterijih Svetovne zdravstvene organizacije je pandemija epidemija, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

1. Je bolezen, nova za določeno populacijo.
2. Povzroča resne zdravstvene težave pri ljudeh.
3. Se z lahkoto in v več primerih širi med ljudi.

1.4 Koronavirus covid-19

Marca leta 2020 je Svetovna zdravstvena organizacija za pandemijo razglasila nalezljivo bolezen COVID-19, ki jo povzroča virus SARS- Co-V- 2, v Sloveniji je bila epidemija uradno razglašena 12.3.2020.

Da bi preprečili širjenje koronavirusa v Sloveniji, so bili vrtci v času prvega vala epidemije bolezni covid-19 zaprti med 16. 3. in 18. 5. 2020.

Drugi val epidemije je sledil poleti, vendar je bil sprva blažji, jeseni pa so začele številke okuženih in umrlih strmo naraščati. Vlada je 18. oktobra 2020 ponovno razglasila epidemijo. Šolsko leto 2020/21 se je tako v vrtcih sicer začelo običajno, dokler niso 26. 10. 2020 vrtci ostali odprti le v omejenem obsegu za potrebe nujnega varstva. V normalnem obsegu, ob upoštevanju številnih ukrepov, pa so vrtci začeli delovati ponovno 26.1.2021.

2. PRIPOROČILA ZA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO V VRTCIH V ČASU UKREPOV ZA PREPREČEVANJE VIRUSA COVID-19

2.1 Usmeritve za delo v vzgoji in izobraževanju po 16.3.2020

Med prvim valom epidemije (16.3.2020 – 31.5.2020) so bili vrtci zaprti od 16.3.2020 do 18.5.2020 in so nudili le nujno varstvo. Po 18.5.2020 pa je s strani MIZŠ prišla informacija, da so starši, ki otroka ne vključijo v vrtec oproščeni plačila vrtca. Ta ukrep je bil uveden, da bi bilo v vrtec vključenih čim manj otrok in v določenem odstotku starši otrok, med drugim tudi zaradi finančne spodbudile, niso vključili v vrtec takoj, ko je bilo to možno.

V tem času so vrtci po vsej Sloveniji delo organizirali različno. Med vrtci je v sami organizaciji dela prihajalo do velikih razlik, ki so temeljile na tem, kako so se vodstveni in strokovni delavci sami soočali z danimi razmerami in predlaganimi ukrepi. Tudi občine so se kot ustanoviteljice vrtcev organizacije nujnega varstva lotevale na različne načine. V nekaterih je bilo nujno varstvo organizirano samo za tiste otroke, katerih starši so opravljali za delovanje družbe in države pomembna dela, v nekaterih pa je bilo nujno varstvo zagotovljeno za vse otroke, katerih starši si nujnega varstva niso mogli zagotoviti na drug način. Nekateri otroci so tako bili vključeni v nujno varstvo ves čas, drugi pa so iz vzgojno-izobraževalnega procesa izostali štiri mesece.

V času ponovnega zaprtja vrtcev v drugem valu epidemije pa so bili vrtci od 26.10.2020 do 25.1.2021 odprti le za nujno varstvo ter se nato 26.1.2021 v "rdečih" regijah odprli za vse otroke. MIZŠ je presojo o vključitvi otrok v nujno varstvo prepustilo županom občin v sodelovanju z vodstvom vrtcev. Starši so za vključevanje otrok v Nujno varstvo morali predložiti potrdila delodajalcev, da jim le ta ne more zagotoviti opravljanja dela od doma (Bozovičar, idr. 2021).

2.2 Higienska priporočila NIJZ-ja

Za preprečevanje širjenja korona virusa je NIJZ za vrtce pripravil Higienska priporočila za vrtce v času epidemije COVID- 19 (2020) po katerih so se vrtci ravnali v obdobju epidemije in Higienska priporočila za vrtce za preprečevanje širjenja SARS – CoV-2 (2020), po katerih so se vrtci ravnali v obdobju med prvim in drugim valom epidemije (1.6. – 18.10. 2020).

Tabela 1: Ukrepi in možnost izvajanja ukrepov v vrtcu

UKREP / KDO	Zaposleni – vzgojitelj/ice	Zaposleni – drugi	Otroci	Dodatni ukrep
V vrtec prihajajo le zdrave osebe.	+	+	+	
Umivanje rok.	+	+	+	Vzgojiteljica pomaga ali usmerja otroke.
Razkuževanje rok.	+	+	-	
Ne dotikajmo se obraza (oči, nosu in ust) z nečistimi rokami.	+	+	-	Uporaba zunanjih igral z omejitvijo, otroci si ne delijo igrač, uporaba igrač izključno v vzgojni skupini, ne igrajo se z igračami, ki se jih ne da čistiti, osebje ne nosi nakita.
Pravilna higiena kašlja / kihanja.	+	+	+/-	
Upoštevanje zadostne medosebne razdalje vsaj 1,5- 2 m.	-	+	-	Manjše stalne vzgojne skupine otrok in vzgojiteljice, odrasli se izogibajo stiku npr. ob pozdravu, načrtovanje prihoda in odhoda otrok, da zmanjšamo gnečo, čim več bivanja zunaj.
Zaprte prostore večkrat prezračimo.	+	+	+	
Prostore je potrebno redno čistiti in razkuževati.	+	+	+	
Uporaba maske.	+/-	+	-	Manjše stalne vzgojne skupine otrok in vzgojiteljice, ostali nosijo maske, bližini se izogibajo tudi preko stikov preko računalnika.

(Higienska priporočila za vrtce za preprečevanje širjenja SARS – CoV- 2, 2020).

V vrtcih so z ukrepi, ki so bili zapisani v Higienških priporočilih za vrtce za preprečevanje širjenja SARS-CoV-2, bili seznanjeni vsi strokovni delavci in tehnični kader. Vsak zavod je na osnovi priporočil NIJZ zapisal pravila ravnanja - protokole v času epidemije COVID-19. Vodstvo vrtca je vse delavce seznanilo s protokoli in aktualnimi okrožnicami ministrstva za šolstvo. Oddelki so delovali v »mehurčkih« v katere je bilo vključenih največ 8 otrok. Oddelki so delovali stalno. Obiskovalci (starši otrok, zunanji obiskovalci) so ob vstopu v objekt morali obvezno uporabljati zaščitne maske in si ob vstopu v objekt razkuževati roke. Nekateri vrtci so prihode in odhode otrok iz vrtca organizirali tako, da je otroke ob prihodu v vrtec konstantno pri vhodnih vratih prevzemala le ena strokovna delavka. V tistih vrtcih kjer so starši vstopali v objekt so bili označeni koridorji dovoljenega gibanja (običajno so bile na tleh puščice). Strokovne delavke so morale predvsem v oddelkih 1. starostnega obdobja intenzivneje razkuževati površine za previjanje. Iz koticov so bile odstranjene mehke igrače in preproge. Igrače so razkuževali po predvidenem načrtu. Hrano so razdeljevale strokovne delavke, kuharice so hrano dostavile do vrat oddelkov. Prepovedana so bila druženja strokovnih delavcev v skupnih prostorih vrtca. Strokovne delavke so z aplikacijami, kratkimi filmčki in demonstracijo otroke ozaveščale o higieni kašlja, demonstrirale so jim tudi ustrezno umivanje rok (Jager, idr., 2021).

3. POTEK VZGOJNO – IZOBRAŽEVALNEGA DELA MED EPIDEMIJO COVID-19

3.1 Organizacija dela v času epidemije Covid-19

Organizacija vzgojno-izobraževalnega je v času epidemije COVID-19 potekala izključno v skladu z navodili Ministrstva za šolstvo in Higienških priporočil Nacionalnega inštituta za javno zdravje. V času popolnega zaprtja vrtcev od 16. 3. 2020 naprej je mnogo strokovnih delavcev vrtcev bilo primorano prevzeti status čakanja na delo doma. Mnogi so se odločili, da v času splošnega zaprtja vrtcev koristijo redni letni delovni dopust. Seveda pa se je na drugi strani pri vseh porajalo pomembno vprašanje, kako ohraniti stik z družinami in otroki vključenimi v vzgojno-izobraževalni proces. Partnerstvo med družino in vrtcem prispeva k boljši usklajenosti delovanja med družinskim okoljem, v katerem se otrok razvija in uči, ter okoljem vzgojno-izobraževalne institucije. Namen sodelovanja vrtca in družine je vzajemna podpora otrokovemu razvoju, socializaciji ter aktivni vključitvi v širšo družbo. Zavedati se moramo, da imajo družine različne potrebe, življenjski slog in tudi razmere, v katerih živijo. Vse to je zelo pomembno,

sploh v izrednih situacijah, kjer sodelovanje vrtca z družinami predstavlja tudi varovalni dejavnik in dodatno podporo (Bozovičar, idr. 2021).

Mnogi strokovni delavci vrtcev so stike z otroki ohranjali preko spletnih orodij, nekateri celo po telefonu. Zelo pomembno je tudi to, da so delavci v času epidemije skrbeli za profesionalni razvoj. Zavod za Šolstvo je v času epidemije ponudil strokovnim delavcem vrtca nabor mnogih izobraževanj na daljavo.

V času ponovnega odprtja vrtcev, ko so se vrtci znova odprli (1.6.2020) se je VIZ delo izvajalo ponovno po priporočilih in navodilih NIJZ. V »mehurčkih« oz. v matičnih oddelkih brez jutranjih in popoldanskih združevanj otrok, brez izvajanja interesnih dejavnosti, vendar z izvajanjem vseh kurikularnih vsebin podprtih z zastavljenimi cilji.

V nadaljevanju predstavljamo organizacijske elemente, s katerimi so se soočali vzgojitelji in so povzeti po Raziskavi o vzgojno izobraževalnem procesu v predšolski vzgoji in njegovih učinkih v času epidemije bolezni covid-19, ki jo je leta 2021 izvedel Pedagoški inštitut.

3.1.1 Oblike nujnega varstva

Kot smo že navedli, se je vzgojni-izobraževalno delo v času zaprtja vrtce na državni ravni in odprtja vrtcev le za nujno varstvo izvajalo ponovno po priporočilih in navodilih NIJZ. V »mehurčkih« oz. v matičnih oddelkih v večini brez jutranjih in popoldanskih združevanj otrok, brez izvajanja interesnih dejavnosti, vendar z izvajanjem vseh kurikularnih vsebin podprtih z zastavljenimi cilji (Jager, idr., 2021).

3.1.2 Oblikovanje mehurčkov in nezdruževanje ter vzdrževanje ustrezne razdalje

Iz ugotovitev do katerih so strokovnjaki prišli na podlagi raziskave o vzgojno izobraževalnem procesu v predšolski vzgoji in njegovih učinkih v času epidemije bolezni covid-19 je bilo v praksi težko uresničevati oblikovanje in vzdrževanje »mehurčkov«. Ob oblikovanju mehurčkov in zagotavljanju obratovalnega časa v okviru oblikovanih mehurčkov združevanje oddelkov zjutraj in popoldan ni bilo mogoče, ni bilo mogoče zagotavljati sočasnosti, ki je predpisana. Vzgojitelji so zato bili bolj obremenjeni, več časa so bili sami, posledično so imeli več bolniških odsotnosti, ustreznega kadra je primanjkovalo. Menijo, da bi v primeru ohranjanja mehurčkov bilo treba nujno razmišljati v smeri, da bi imeli za take primere na voljo možnosti zaposlovanja dodatnega kadra za pokrivanje sočasnosti. Raziskava je pokazala, da priporočilo

o oblikovanju manjših skupin v času popolnega odprtja vrtcev ni bilo smiselno, saj ni bilo izvedljivo. Zaradi zagotavljanja sočasnosti v oddelkih, zakonsko določene delovne obveze strokovnih delavcev in omejenega števila zaposlenih tudi ni bilo izvedljivo ohranjanje mehurčkov. V jutranjem in popoldanskem času so se skupine združevale, predvsem v enotah, ki imajo daljši delovni čas. Med drugim je bilo iz raziskave razvidno tudi, da ministrstvo ni bilo naklonjeno temu, da bi vrtci za zagotavljanje dodatne pomoči (predvsem ob izpadu kadra) prosili za pomoč študente, čeprav so se že večkrat izkazali kot nepogrešljiva in tudi kakovostna pomoč (sveže znanje) ob izpadu kadra. Iz rezultatov raziskave je razvidno tudi, da je bilo vzdrževanje stalnih mehurčkov s stalnima strokovnima delavkama v oddelku možno le, če ni bilo bolniških odsotnosti. Takoj ko je prišlo do porasta bolniških odsotnosti zaposlenih, je bilo vzdrževanje mehurčkov zelo težko izvedljivo. Sodelujoči v raziskavi so menili, da bi morale biti zagotavljanje mehurčkov priporočilo in ne navodilo« oz. »bi situacijo lahko izboljšati z dodatnimi zaposlitvami, za kar pa vrtci niso imeli zagotovljenih sredstev. Navajajo tudi, da so se za zagotavljanje nezdrževanja otrok in zagotavljanja varnostne razdalje otrok ter vzdrževanje ustrezne razdalje, starši morali s svojimi potrebami prilagoditi poslovalnemu času vrtca in ne obratno. Prav tako so zaradi nezdrževanja skupin otroci bili prikrajšani za mnoge interakcije z vrstniki kot tudi z ostalimi strokovnimi delavci in morebitnimi zunanjimi izvajalci. Po ugotovitvah iz raziskave je najtežje je uresničevati pravilo nezdrževanja skupin, in sicer z vidika pomanjkanja kadra (Jager, idr., 2021).

3.1.3 Nošenje mask

Nošenje mask je bilo za vzgojitelje zelo naporno. Zavedali so se, da na tak način zaščitijo sebe in druge, hkrati pa so v raziskavi Pedagoškega inštituta poudarili, kako zelo pomembna je neposredna komunikacija z obrazno mimiko oz. neverbalna komunikacija z otroki (Jager, idr., 2021), ki jo nošnja mask zelo okrne.

V Higienških priporočilih je sicer bilo navedeno, da se vzgojiteljem priporoča uporaba mask ob srečanju z drugimi sodelavci in starši otrok. Pri neposrednem delu z otroki pa vzgojiteljem mask ni bilo potrebno nositi (Higienška priporočila za vrtce za preprečevanje širjenja SARS – CoV- 2, 2020), ampak so jih nekateri vzgojitelji nosili zaradi lastne zaščite in zaradi zaščite otrok.

3.1.4 Zunanja igrala

V času nedovoljene uporabe zunanjih igral je bilo veliko nezadovoljstva predvsem s strani staršev.

Posamezni vrtci so kljub priporočilom zunanja igrala uporabljali, vendar ob upoštevanju higienskih priporočil NIJZ (s sprotnim razkuževanjem igralnih površin po uporabi igral za vsak »mehurček« otrok). Niso pa uporabljali peskovnikov, saj peska ni mogoče razkužiti (Higienska priporočila za vrtce za preprečevanje širjenja SARS – CoV- 2, 2020).

3.1.5 Igrače, »ninice« in dude

Priporočila so narekovala, da otroci načeloma ne prinašajo igrač (»ninic«), dud in knjig od doma razkužiti (Higienska priporočila za vrtce za preprečevanje širjenja SARS – CoV- 2, 2020). V raziskavi pa vzgojitelji navajajo, da tega ukrepa ni bilo moč uresničevati med najmlajšimi otroki (Jager, idr., 2021). »Ninice« in dude otrokom predstavljajo tolažbo, dajejo občutek varnosti in so hkrati nemalokrat pripomoček za mirno uspavanje, zato so vzgojitelji dovolile, da otroci dobijo zaželeno predmete v času počitka.

3.2 Strategije in vzgojno-izobraževalni pristopi in načini dela v izrednih razmerah

Vzgojno izobraževalni načini dela so na podlagi vzgojno-izobraževalnih ciljev bili zastavljeni izvedbeno tudi izvedbeni del dela na daljavo. Pred vzgojitelji je bil povsem nov proces učenja otrok. Vzgojno-izobraževalne vsebine video klicev so zajemale vsa področja kurikulumu za vrtce: družbe, matematike, umetnosti, jezika, narave in gibanja, ki so se med seboj prepletala. Otroci so vsak dan izvedli nekaj minut gibalne dejavnosti, razvijali so sposobnosti komunikacijskih procesov z otroki in vzgojitelji, sodelovali so v igrah s prsti, bibarijah, pri petju pesmi, pripovedovali so o dogajanju doma. Otroci druge starostne skupine so imeli tudi posebej izdelan načrt pred opismenjevanja. Preko video klicev so otroci razvijali vse bolj kompleksne socialne veščine: vzpostavljanje stika s prijatelji preko ekrana, razmišljanje o tem, kako posameznik doživlja to neznano situacijo. Spoznavali so, kako se lahko varujejo pred boleznimi, pridobivali znanje o pravilnih navadah glede negi telesa, razvijali so spretnosti pravilnega kihanja in kašljanja ter temeljitega umivanja rok. Spoznavali so, kako na njihovo

zdravje vpliva okolje in oni sami. Vsak dan so predstavljali svoje aktivnosti, ki so jih počeli doma. Kasneje, ko so bili vrtci odprti samo za nujno varstvo, je delo v oddelkih potekalo, kot je bilo načrtovano v Letnem delovnem načrtu. Veliko pozornosti so strokovni delavci posvečali področju naravoslovja, s poudarkom na zdravstveni preventivi in področju socialno-čustvenega razvoja pri otroku. Nekateri vrtci so izpostavili problem, da se je vzgojno-izobraževalno delo v vrtcu izvajalo res samo kot nujno varstvo in da se niso izvajale usmerjene dejavnosti podprte s kurikularnimi cilji (Jager, idr., 2021).

V nadaljevanju predstavljamo vzgojno-izobraževalne pristope, ki so se jih posluževali vzgojitelji in so povzeti po Raziskavi o vzgojno izobraževalnem procesu v predšolski vzgoji in njegovih učinkih v času epidemije bolezni covid-19 in Priporočilih za ukrepe in sistemske rešitve na področju predšolske vzgoje po izkušnji z epidemijo bolezni covid-19, ki ju je leta 2021 izdal Pedagoški inštitut.

3.2.1 Sodelovanje z družinami

Kot smo že navedli partnerstvo med družino in vrtcem prispeva k boljši usklajenosti delovanja med družinskim okoljem, v katerem se otrok razvija in uči, ter okoljem vzgojno-izobraževalne institucije. Sodelovanje vrtca in družine je izjemno pomembno pri sami socializaciji ter aktivni vključitvi otroka v širšo družbo. Zavedati se moramo, da imajo družine različne potrebe, življenjski slog in tudi razmere, v katerih živijo. Vse to je zelo pomembno, sploh v izrednih situacijah, kjer sodelovanje vrtca z družinami predstavlja tudi varovalni dejavnik in dodatno podporo (Bozovičar, idr. 2021).

Vodstvenim delavcem je bilo zelo pomembno, da so kljub neznani situaciji, v kateri so se znašli, ohranjali stik z družinami. Mnogi strokovni delavci so se v začetku izrednih razmer v zvezi z epidemijo covid-19 soočali s problematiko, ker strokovni kader ni bil usposobljen za delo na daljavo in za uporabo spletnih platform za ohranjanje stikov, so preko kontaktiranja družin lahko pomagali pri reševanju stisk, s katerimi so se družine soočale. Vodstveni kadar je v veliki meri mogoče zaznati tudi, da so imeli otroci zaradi ohranjanja stikov pri ponovnem odprtju vrtca manj težav s prilagajanjem nazaj na vrtčevsko okolje in življenje. Vodstveni delavci so mnenja, ohranjanje stikov z družinami je zelo potrebno, saj se pri tem otrok počuti povezanega s strokovnima delavkama, še posebno, če so v družini šolajoči otroci, ki so imeli vsakodnevni stik z učiteljico. Otrok se hitreje prilagodi na ponoven vstop v vrtec, staršem je stik v pomoč in podporo v kriznih trenutkih.« Še eno razmišljanje o ohranjanju stikov z družinami pa pove

naslednje: »Ohranjanje stika vrtca z družino v izrednih razmerah ni pomenilo strokovnega dela na daljavo, saj menimo, da predšolske vzgoje na daljavo ni možno opravljati, vsekakor pa pomeni izražanje skrbi institucije, v katero je vključen otrok, za otroka tudi, kadar vrtec ne obratuje. Na ta način izražamo in nudimo podporo staršem.« V nekaj vrtcih so bile dejavnosti prilagojene glede na individualne potrebe družin. Vrtci so si želeli, da teh dejavnosti starši ne bi čutili kot obvezo in dodatno breme. Ohranjanje stika je zelo pomembno, potrebno pa je paziti, da vrtec ne posega preveč v družinsko življenje in da ti stiki za starše niso obremenjujoči (Jager, idr., 2021).

3.2.2 Načini vzpostavljanja interakcij z otroki

V času popolnega zaprtja vrtcev na državni ravni, so strokovni delavci interakcije s starši in otroki vzdrževali preko spletnih orodij (e-asistent, ZOOM). Tako starši, kot strokovni delavci so si morali pridobiti dodatna znanja za upravljanje s spletnimi orodji. Za otroke je bil ta način sporazumevanja nov, vendar so se kljub vsemu veselili, da so lahko na tak način ohranjali stike z vzgojitelji in prijatelji.

Ko so se vrtci znova odpirali za Nujno varstvo, so se formirale skupine v male mehurčke. V njih so bili vključeni otroci iz različnih oddelkov. Vzgojitelji so za vzpostavljanje pozitivnih interakcij uporabljale veliko iger za spodbujanje socialnih veščin. Otroci so se morali veliko prilagajati. Nekateri izmed njih so ob tem izražali stisko.

Vodstveni delavci v času popolnega zaprtja vrtcev (16. 3.2020 do 18.5.2020) strokovnim delavcem niso odrejali nalog, temveč so jih le spodbujali oz. priporočali, da ohranjajo stik s starši in z otroki. Strokovni delavci so v veliki meri priporočila upoštevali, so pa med njimi obstajale razlike, saj so se nekateri bolj angažirali kot drugi, odvisno tudi od povratnih informacij s strani staršev v primerih, ko so se starši veliko odzivali, so se bolj angažirali tudi strokovni delavci.

Socialne interakcije so po priporočilih z družinami ohranjali s spodbudno komunikacijo ter spoštljivimi in podpornimi odnosi. Ob vzpostavljanju interakcij z otroki na daljavo se jim je zdelo zelo pomembno, da so te takšne, da otroci vidijo in/ali slišijo svojega vzgojitelja. S tem se otroku omogoči stalnost odnosov, občutek pripadnosti in varnosti.

Kot smo že navedli so vzgojno - izobraževalni načini dela, na podlagi vzgojno-izobraževalnih ciljev, bili zastavljeni izvedbeno tudi izvedbeni del dela na daljavo. Pred vzgojitelji je bil

povsem nov proces vzgajanja in učenja otrok. Vzgojno - izobraževalne vsebine video klicev so zajemale vsa področja kurikulumov za vrtce: družbe, matematike, umetnosti, jezika, narave in gibanja, ki so se med seboj prepletala. Otroci so vsak dan izvedli nekaj minut gibalne dejavnosti, razvijali so sposobnosti komunikacijskih procesov z otroki in vzgojitelji, sodelovali so v igrah s prsti, bibarijah, pri petju pesmi, pripovedovali so o dogajanju doma. Otroci druge starostne skupine so imeli tudi posebej izdelan načrt pred opismenjevanja. Preko video klicev so otroci razvijali vse bolj kompleksne socialne veščine: vzpostavljanje stika s prijatelji preko ekrana, razmišljanje o tem, kako posameznik doživlja to neznano situacijo. Spoznavali so, kako se lahko varujejo pred boleznimi, pridobivali znanje o pravih navadah glede negi telesa, razvijali so spretnosti pravih kihanja in kašljanja ter temeljitega umivanja rok. Spoznavali so, kako na njihovo zdravje vpliva okolje in oni sami. Vsak dan so predstavljali svoje aktivnosti, ki so jih počeli doma (Jager, idr., 2021).

3.2.3 Podpora otrokom s posebnimi potrebami

V izrednih razmerah je potrebno dodatno pozornost nameniti še posebej otrokom s posebnimi potrebami, ki so ena izmed posebej ranljivih oz. rizičnih skupin, ki jim je treba nameniti dodatno skrb in pomoč. V času izrednih razmer se njihova vsakdanja rutina in njim prilagojena pomoč spremenijo, kar pri nekaterih otrocih s šibkimi prilagoditvenimi sposobnostmi povzroči veliko stisko. Nekateri otroci s posebnimi potrebami svoja čustva težje izrazijo z besedami, njihova stiska se pogosteje kaže skozi vedenjske ali psihosomatske simptome. Posledično se lahko porajajo stiske staršev, dodatno nazadovanje otrok in stopnjevanje njihovih psihičnih težav. Zaradi navedenih razlogov je pomembno, da so otroci s posebnimi potrebami deležni čim bolj kontinuirane dodatne specialne oz. strokovne pomoči, ki jim pomaga ohranjati že usvojene veščine in spretnosti ter v najzgodnejšem in razvojno najpomembnejšem obdobju preprečuje nazadovanja v razvoju. V času epidemije bolezni Covid-19 je prišla do še večjega izraza problematika zagotavljanja strokovnega kadra (ne samo v vrtcu, ampak tudi v zdravstvenih ustanovah), saj je na ravni države že nekaj let opaziti pomanjkanje specialnih pedagogov in logopedov, potreba s strani otrok pa se veča (Bozovičar, idr. 2021).

Podpora ranljivim skupinam, kot so tujejezične družine in družine z otroki s posebnimi potrebami že v času nespremenjenih razmer ni idealna, v času epidemije Covid-19 pa se je izkazalo, da je to področje, ki je šibko in bi na tem področju bile potrebne kadrovske, vsebinske in organizacijske dopolnitve. Vodstveni delavci so sicer strokovnim delavcem v času epidemije

omogočali delo na daljavo z otroki s posebnimi potrebami, prav tako so strokovne delavce spodbujali k sodelovanju ranljive družine in družine priseljencev, s katerimi je bilo delo na daljavo zelo oteženo iz vidika različnih dejavnikov (nerazumevanje jezika-težave v komunikaciji na daljavo, socialne razmere, itd.) (Jager, idr., 2021).

3.2.4 Skrb za duševno zdravje

Pomembno je, da vodstvo zavoda deluje povezovalno in spodbudno. Tako zaposleni vedo, da imajo podporo, razumevanje in zaupanje. Počutijo se varne, kar je temelj dobrega počutja in osnova za kakovostno delo tudi v času kriznih razmer. Prav tako je izrednega pomena spremljanje zaposlenih, njihovo počutje, ter nudenje strokovne pomoči s sodelovanjem institucij v primeru potrebe po psihoterapevtski pomoči. Vodstvo zavodov je preko spletnih orodjih tako strokovne delavce kot starše ozaveščalo o pomembnosti skrbi za duševno zdravje. Poudarek je namenilo zavedanju, da občutek stresa ni posledica same situacije, temveč našega dožemanja in interpretacije situacije. Čustva in občutki so torej rezultat naših misli. Zato obstajajo možnosti, da se situaciji prilagodimo na način, s katerim znižamo neugodna občutja.

Za nemoten vzgojno-izobraževalni proces in za dobro klimo med zaposlenimi v vrtcu mora poskrbeti tako vodstvo kot tudi vsak posameznik v kolektivu. Ohranjanje strokovnosti in lažje spoprijemanje s stresom na podlagi razvijanja veščin samoregulacije lahko dosegamo tudi s pomočjo koncepta čuječnosti. Strokovni delavci so vaje čuječnosti izvajali na osebni ravni, skupaj z otroki in le-te v spletnih orodjih demonstrirali tudi staršem otrok (Herceg, 2021).

3.2.5 Profesionalni razvoj strokovnih delavcev

V obdobju izrednih razmer je zamajana poklicna identiteta strokovnega delavca, ker je razpet med skrbjo za lastno družino, finančno varnost, fizično in psihično zdravje. Tudi v času izrednih razmer je pomembno imeti možnost ohranjanja poklicne identitete, izpopolnjevanja znanja in mreženja z drugimi strokovnimi delavci. Profesionalni razvoj strokovnih delavcev ne sme stagnirati na račun izrednih razmer in različnih omejevalnih ukrepov, zato je treba ponuditi in omogočiti strokovna izobraževanja in usposabljanja. Ob delovanju vrtca v spremenjenih pogojih je priložnost za učenje in nadgradnjo kompetenc strokovnih delavcev na različnih področjih. Pri tem se upošteva aktualne potrebe in interese. Ne smemo zanemariti niti potreb, ki so posledica aktualne situacije (npr. potreba po izpopolnjevanju znanja na področju uporabe

IKT itd.). To je pomembno zaradi zagotavljanja profesionalnega razvoja strokovnih delavcev in posledično strokovnega ter kakovostnega dela v vrtcu (Bozovičar, idr. 2021).

Vodstveni delavci so v delujočih vrtcih strokovnim delavcem omogočali udeležbo na aktivnostih za nadaljnji profesionalni razvoj kljub spremenjenim razmeram dela, in sicer ne glede na zaprtje vrtca. Prav tako so se strokovni delavci srečevali na strokovnih aktivih in pedagoških konferencah v spletnih orodjih. Dejavnosti profesionalnega razvoja, so potekale na daljavo. Strokovni delavci so se lahko udeležili večjega števila izobraževanj/usposabljanj kot sicer, saj ni bilo potrebe po velikih organizacijskih spremembah. Pohvalili so tudi spletne seminarje, pri katerih so lahko sami izbirali čas poslušanja in tempo izvajanja (Jager, idr., 2021).

V. EMPIRIČNI DEL

4. METODOLOGIJA

4.1 Raziskovalne metode

Raziskovanja smo se lotili z uporabo dveh raznolikih metod pedagoškega raziskovanja, in sicer metodo kvantitativnega raziskovanja, pri čemer smo podatke zbrali s pomočjo ankete, ki smo jo ustvarila s pomočjo spletne strani 1KA – En klik anketa in metodo kvalitativnega raziskovanja v okviru katere smo intervjuvali pomočnico ravnatelja za vrtce.

4.2 Raziskovalni vzorec

Tabela 2 : Anketiranci glede na spol

<i>SPOL</i>	f	f %
Moški	1	1 %
Ženske	132	99 %
Skupaj	133	100 %

V anketi je sodelovalo kar 99 % vzgojiteljic in le 1 % vzgojiteljev. Razporeditev glede na spol je pričakovana, saj je poklic vzgojiteljice izjemno feminiziran in v tem poklicu le redko srečamo predstavnike moškega spola.

Zaradi navedene strukture vzorca glede na spol, bomo pri analizi in interpretaciji rezultatov uporabljali žensko obliko, to je vzgojiteljica.

Tabela 3: Anketiranci glede na starost

STAROST	f	f %
20 - 30	22	17 %
31 – 40	51	38 %
42 - 50	40	30 %
51 - 60	17	13 %
Nad 61	3	2 %
Skupaj	133	100 %

V vzorcu so bile zastopane vse starostne skupine, kar je tudi pričakovana starostna struktura vzorca. Največ je bilo vzgojiteljic starih med 31 in 50 let, kar predstavlja časovno obdobje, ko smo ljudje najbolj aktivni in motivirani za oblikovanje lastne kariere.

Tabela 4: Anketiranci glede na leta delovne dobe v predšolski vzgoji

LETA DELOVNE DOBE V PREDŠOLSKI VZGOJI	f	f %
Do 10	41	31 %
11 - 20	52	39 %
21 - 30	27	20 %
Nad 31	13	8 %
Skupaj	133	100 %

Sorazmerno glede na starostno strukturo vzorca prevladujejo v vzorcu vzgojiteljice, ki so na področju predšolske vzgoje zaposlene do 20 let.

Tabela 5: Anketiranci glede na izobrazbo

IZOBRAZBA	f	f %
Vzgojitelj predšolskih otrok	32	24 %
Diplomiran vzgojitelj predšolskih otrok	101	76 %
Svetovalni delavec v vrtcu	0	0 %
Skupaj	133	100 %

Tabela 6: Anketiranci glede na delovno mesto

IZOBRAZBA	f	f %
Pomočnik vzgojitelja	32	24 %
Vzgojitelj	101	76 %
Svetovalni delavec v vrtcu	0	0 %
Skupaj	133	100 %

V vzorcu prevladujejo osebe z izobrazbo diplomirana vzgojiteljica predšolskih otrok, ki opravljajo delo vzgojiteljice.

4.3 Postopki zbiranja in obdelave podatkov

Po pregledu ustrezne in aktualne literature smo sestavili anketni vprašalnik v e-obliki s pomočjo spletnega orodja 1.ka. Povezavo do ankete smo s pomočjo sošolcev in sošolk posredovale v javne vrtce v času praktičnega usposabljanja v vrtcih, tako da so v vzorcu združene vzgojiteljice iz velikega števila vrtcev SV Slovenije. Anketiranje je potekalo januarja 2022.

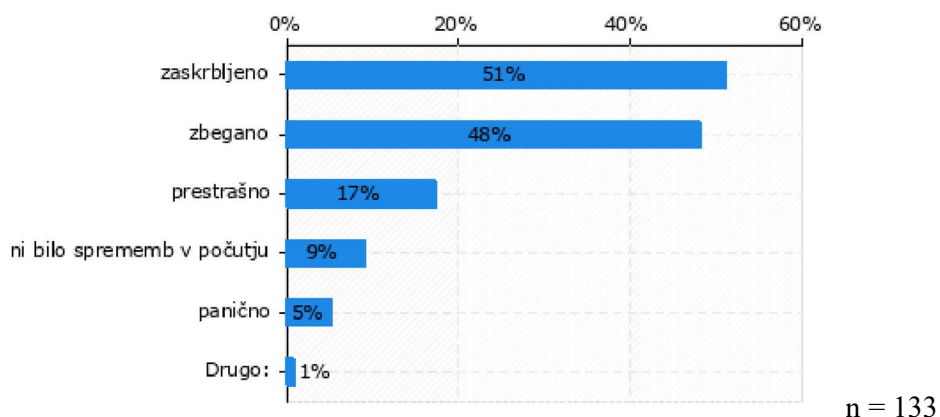
Na podlagi anketnega vprašalnika smo sestavili delno strukturiran intervju, ki smo ga izvedli prav tako januarja 2022.

Podatke smo analizirali in ugotovitve primerjali z že obstoječo literaturo na tem področju.

5. REZULTATI IN INTERPRETACIJA ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

5.1 Delovanje vrtcev v času (delnega) zaprtja

Grafikon 1: Čustva, ki so jih vzgojiteljice doživljale v času razglašene epidemije

Pri vprašanju, kjer so vzgojiteljice opredelile svoja občutja ob razglasitvi epidemije in zaprtju vrtcev so vzgojiteljice lahko označile več odgovorov. Zaradi lažjega pregleda prikazujemo odgovore v obliki grafikona.

Vzgojiteljice so ob prvi razglasitvi epidemije najpogosteje občutile zaskrbljenost in zbeganost. Glede na to, da smo se s tovrstno situacijo vsi srečali prvič, so občutja, ki jih navajajo vzgojiteljice popolnoma na mestu. Vzgojiteljice so občutile zaskrbljenost, ker so zaznale stanje kot negotovo in morebiti nevarno zanje in njim pomembne osebe, ob tem pa so najpogosteje občutile še zbeganost, ker je bila tudi zanje to popolnoma nova situacija, ki je niso razumele in niso vedele, kako optimalno ravnati. Ena izmed vzgojiteljic je pod »Drugo« zapisala, da je občutila zmedenost zaradi neusklajenih informacij s strani stroke.

Tudi pomočnica ravnatelja, ki smo ju intervjuvali navaja, da se je tudi sama znašla v negotovi situaciji in da je slednje bilo moč zaslediti tudi med ostalimi zaposlenimi v kolektivu, vendar doda, da je bilo v povprečju delovanje strokovnih delavcev umirjeno in odgovorno.

Tabela 7: Organizacija nujnega varstva

NUJNO VARSTVO - ORGANIZACIJA DELA		NE	DA	SKUPAJ
V "nujno varstvo" so bili vključeni le otroci zaposlenih v panogah "kritične infrastrukture" (zdravstvo, policija, vojska, ...) in smo jih sprejeli na podlagi potrdila delodajalca.	f	26	70	96
	f(%)	27 %	73 %	100,0 %
V "nujno varstvo" so bili vključeni tudi otroci staršev, ki so delali od doma in jim je delodajalec zagotovil potrdilo o potrebi po nujnem varstvu.	f	56	40	96
	f(%)	58 %	42 %	100,0 %
Vsi starši so lahko pripeljali otroke v vrtec, saj od njih nismo zahtevali potrdil o nezmožnosti opravljanja dela od doma.	f	87	9	96
	f(%)	91 %	9 %	100,0 %
V "nujno varstvo" niso bili vključeni otroci, ki bi to najbolj potrebovali (nasilje v družini, alkoholizem v družini, otroci s posebnimi potrebami, saj starši niso imeli potrdila delodajalca.	f	13	83	96
	f(%)	14 %	86 %	100,0 %
Imeli smo možnost oblikovati oddelke in organizirati delo v »mehurčkih«	f	51	45	96
	f(%)	53%	47 %	100,0 %

Glede na odgovore, ki smo jih dobili o organizaciji nujnega varstva, lahko sklepamo, da je bilo stanje precej anarhično. V večini vrtcev so od staršev zahtevali potrdilo delodajalca, kjer je bilo zagotovljeno, da starš ne more opravljati dela od doma, ampak ni pa bilo v vseh vrtcih tako. Iz odgovorov lahko razberemo, da so v nekatere vrtce sprejemali tudi otroke staršev brez prej omenjenega potrdila.

Še bolj anarhično je bilo stanje pri oblikovanju oddelkov v »mehurčke«. Več kot polovica anketiranih vzgojiteljic je odgovorila, da delo ni bilo organizirano v mehurčkih, medtem ko je pri drugi polovici anketiranih vzgojiteljic delo bilo organizirano v mehurčkih. Predvidevamo, da je tem razlikam v organizaciji dela v največji meri botrovalo pomanjkanje kadra. Na tem mestu se poraja vprašanje, zakaj Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ni organiziralo nujnega varstva tudi s pomočjo absolventov študija predšolske vzgoje, ki bi lahko doprinesli veliko pri lažji organizaciji dela in spoštovanju ukrepa organizacije dela v mehurčkih. Seveda bi študentje in študentke delale skupaj v timu z vzgojiteljico, ki je v vrtcu zaposlena.

Zelo velik problem pa so zaznale tudi vzgojiteljice, ki so navajale, da so iz nujnega varstva mnogokrat izpadli otroci s posebnimi potrebami, ki zaradi svojih posebnosti v razvoju najbolj potrebujejo vodeno vzgojo in varstvo ter stik z vrtniki. Slednji podatek je po našem mnenju najbolj zaskrbljujoč.

Na podlagi vseh navedenih izsledkov lahko Hipotezo 1: »Predpostavljamo, da je prihajalo do razlik med vrtci v razumevanju in upoštevanju ukrepov«, sprejmemo.

Do podobnih ugotovitev so prišli tudi raziskovalci Pedagoškega inštituta, kjer ugotavljajo, da je do zelo velikih razhajanj med vrtci prišlo pri pojmovanju »nujno varstvo«, saj so nekateri vrtci delovali nemoteno ves čas delnega zaprtja in od staršev niso pričakovali potrdil delodajalce, medtem ko so v drugih vrtcih dovolili vstop v vrtec le otrokom staršev s potrdilom delodajalca (Jager, idr., 2021).

Tabela 8: Organizacija dela v oddelkih nujnega varstva od 26.10.2020 do 25.1.2021

ODDELKI - NUJNO VARSTVO (26.10.2020 – 25.1.2021)							Skupaj	Povprečna vrednost
		Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Se niti strinjam niti ne strinjam	Se strinjam	Popolnoma se strinjam		
Skrbno sem se držal/a ukrepov NIJZ-ja in temu prilagajal/a aktivnosti.	f	1	0	3	60	32	96	4,3
	f (%)	1 %	0 %	3 %	62 %	33 %	100,0 %	
V oddelkih "nujnega varstva" nisem načrtoval/a in izvajal/a vodenih aktivnosti, ampak sem izvajal/a varstvo otrok.	f	33	34	15	10	4	96	2,1
	f (%)	34 %	35%	16 %	10 %	4 %	100,0 %	
Pri izbiri aktivnosti sem izhajal/a iz razvojnih značilnosti otrok.	f	2	2	11	44	37	96	4,2
	f (%)	2 %	2 %	11 %	46 %	39 %	100,0%	
Načrtoval/a sem aktivnosti glede na aktualno vsebino, npr. aktivnosti, vezane na ohranjanje zdravja, spoznavanja načina širjenja okužb.	f	7	18	28	32	11	96	3,2
	f (%)	7 %	19 %	29 %	33 %	11 %	100,0 %	
Pri izvedbi aktivnosti sem sledil/a LDN oddelka.	f	7	15	19	41	14	96	3,4
	f (%)	7 %	16 %	20 %	43 %	15 %	100,0 %	
Načrtovane cilje iz LDN oddelka sem realiziral/a tudi v oddelkih "nujnega varstva".	f	3	19	25	39	10	96	3,4
	f (%)	3 %	20 %	26 %	41%	11 %	100,0%	
	f	7	26	39	21	3	96	2,9

Namesto vodenih aktivnosti so imeli otroci omogočeno svobodno igro.	f (%)	7 %	27 %	41 %	22 %	3 %	100,0 %	
Zaradi Higienjskih priporočil za vrtce za preprečevanje širjenja SARS-CoV-2 sem več časa porabil/a za skrb za higieno v oddelku.	f	2	9	5	57	23	96	3,9
	f (%)	2 %	9 %	5 %	59 %	24 %	100,0 %	
Zaradi Higienjskih priporočil za vrtce za preprečevanje širjenja SARS-CoV-2 sem bil/a z otroki manj v neposrednem fizičnem stiku.	f	35	31	12	15	3	96	2,2
	f (%)	36 %	32 %	13 %	16 %	3 %	100,0 %	

Skozi anketni vprašalnik smo želeli dobiti vpogled v organizacijo dela v oddelkih nujnega varstva. Zanimalo nas je ali je dejansko potekalo le varstvo in namerna in nenamerna vzgoja ali so bile organizirane in izvedene tudi načrtovane aktivnosti.

Na podlagi rezultatov lahko sklepamo, da so vzgojiteljice bistveno več časa, kot sicer, posvečale higienjskim ukrepom za preprečevanje širjenja okužb s SARS-CoV-2, kar so, kolikor so lahko, povezovale tudi z vodenimi aktivnostmi. S trditvijo, ki se nanaša na porabo časa za omenjene ukrepe se namreč večina vzgojiteljic delno ali v celoti strinja. Iz rezultatov lahko razberemo, da so vzgojiteljice tudi v omenjenih oddelkih organizirale in izvajale vodene aktivnosti, ampak da le-te niso bile vedno skladne z Letnim delovnim načrtom in Letno delovno pripravo oddelka, ampak so aktivnosti prilagajale in jih navezovala na trenutno situacijo. Na navedeno lahko sklepamo na podlagi tega, da so se vzgojiteljice v največji meri strinjale s trditvijo, da so se v prvi vrsti držale vseh ukrepov in ukrepom prilagajale aktivnosti (povprečna vrednost odgovorov 4.3).

Do zelo podobnih rezultatov so prišli raziskovalci Pedagoškega inštituta, kjer ugotavljajo, da so pri načrtovanju dejavnosti v oddelku zaposleni nujnega varstva v povprečju najbolj upoštevali priporočila NIJZ, šele nato so upoštevali razvojne značilnosti otrok in sledili kurikularnim področjem (Jager, idr., 2021).

Pomočnica ravnateljca za vrtce navaja, da so je izvedba in načrtovanje dela potekala v smeri sledenju Letnega delovnega načrta, pri čemer so vzgojiteljice vključevale vsebine o zdravju, osebni higieni in preprečevanju širjenja okužb.

Na podlagi izsledkov naše in raziskave Pedagoškega inštituta lahko Hipotezo 2: »Predpostavljamo, da so vzgojitelji v času epidemije zaradi ukrepov NIJZ-a dali poudarek higienskimi ukrepom nad vzgojno-izobraževalnimi cilji«, sprejmemo.

Ugotovitev naše raziskave, ki nas razveseli in hkrati pomiri je nestrinjanje vzgojiteljic s trditvijo, da so bile zaradi Higienskih priporočil za vrtce za preprečevanje širjenja SARS-CoV-2 manj v neposrednem fizičnem stiku z otroki, kot so to sicer. Večina anketiranih se s to izjavo namreč ni strinjala. Vzgojiteljica je izjemno pomembna oseba v otrokovem življenju in odraščanju, ki mora do otrok gojiti pristen stik, kjer brez fizičnega dotika enostavno ne gre. Izjemnega pomena za otrokov razvoj je, da se tega vzgojiteljice zavedajo.

5.2 Vedenje otrok po ponovnem odprtju vrtcev

Tabela 9: Vedenje otrok po odprtju vrtcev (po 25.1.2021)

VEDENJE OTROK (PO 25.1.2021)						Skupaj	Povprečna vrednost
		Zelo malo	Malo	Veliko	Zelo veliko		
Otroci se pred počitkom težko umirijo.	f	40	38	12	3	93	1,8
	f (%)	43 %	41 %	13 %	3 %	100 %	
Otroci prosijo za pomoč, tudi ko ni potrebno.	f	31	40	19	3	93	1,9
	f (%)	33 %	43 %	20 %	3 %	100%	
Otroci se v novih situacijah oklepajo vzgojiteljice.	f	29	47	15	2	93	1,9
	f (%)	31 %	51 %	16 %	2 %	100 %	
Če vzgojiteljice ni poleg otrok, ne funkcionirajo dobro.	f	38	38	14	3	93	1,8
	f (%)	41 %	41 %	15 %	3 %	100 %	
Otroci nasprotujejo idejam drugih otrok.	f	43	44	6	0	93	1,6
	f (%)	46 %	47 %	6 %	0 %	100%	
Otroci jokajo brez pravega razloga.	f	41	42	6	4	93	1,7
	f (%)	44 %	45 %	6 %	4 %	100%	
Kadar se otroci udarijo ali padejo, se težko pomirijo.	f	46	40	7	0	93	1,6
	f (%)	49 %	43 %	8 %	0 %	100 %	
Otroci ne upoštevajo dogovorjenih pravil oddelka.	f	31	39	16	7	93	2
	f (%)	33 %	42 %	17 %	8 %	100 %	
Pri skupinskih dejavnostih otroci sodelujejo drug z drugim.	f	3	26	51	13	93	2,8
	f (%)	3 %	28 %	55 %	14 %	100 %	
Otroci ves čas iščejo potrditev vzgojiteljice.	f	20	43	26	4	93	2,2
	f (%)	22 %	46 %	28 %	4 %	100 %	
Otroci se težko zaigrajo.	f	41	35	13	4	93	1,8
	f (%)	44 %	38 %	14 %	4 %	100 %	
Otroci se hitro ujezijo, ko nekaj ni po njihovo.	f	27	41	19	6	93	2
	f (%)	29 %	44 %	20 %	6 %	100 %	

Otroci se z zanimanjem vključujejo v aktivnosti.	f	2	12	51	28	93	3,1
	f (%)	2 %	13 %	55 %	30 %	100 %	
Med otroki ni sodelovalnega vedenja.	f	33	43	14	3	93	1,9
	f (%)	35 %	46 %	15 %	3 %	100 %	
V skupini med otroki so konflikti.	f	25	53	12	3	93	1,9
	f (%)	27 %	57 %	13 %	3 %	100 %	
Otroci z vedenjem izražajo nelagodje.	f	32	33	24	4	93	2
	f (%)	34 %	35 %	26 %	4 %	100 %	
Otroci iščejo mojo bližino (božanje, stiskanje ...).	f	7	28	47	11	93	2,7
	f (%)	8 %	30 %	51 %	12 %	100 %	
Ob prihodu v vrtec jokajo in jih je težko potolažiti.	f	45	35	11	2	93	1,7
	f (%)	48 %	35 %	12 %	2 %	100 %	
Skupinska igra se težko razvije.	f	40	43	8	2	93	1,7
	f (%)	43 %	46 %	9 %	2 %	100 %	

Vzgojiteljice skozi anketni vprašalnik ne navajajo zelo izrazitih sprememb v vedenju otrok po vrnitvi v vrtec. Je pa iz pridobljenih podatkov razvidno, da so največja odstopanja zaznana na področju samoregulacije čustev pri otrocih in pri sodelovanju v skupinskih dejavnostih. Iz razpredelnice lahko povzamemo, da je zaprtje vrtcev do določene mere vplivalo na socialno čustven razvoj otrok. Otroci so bili v stiskah ob prihodu v vrtec, težave in odstopanja so se pojavljala pri sodelovalni igri in učenju, več je bilo konfliktov, izbruhov jeze, strahu, nasprotovanj pri idejah. Lahko povzamemo, da sta dinamika dela in interakcija med otroki v oddelkih vrtcev po ponovnem prihodu v vrtec slabša, kot sta bila pred zaprtjem vrtcev.

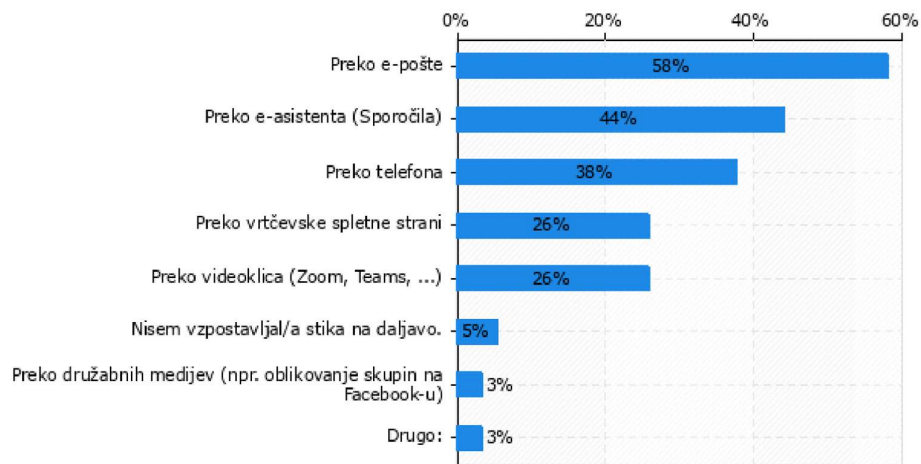
Vredno je omeniti trditev, ki pri analizi odgovorov izstopa, to je »Otroci iščejo mojo bližino (božanje, stiskanje, ...)«, kjer je povprečna vrednost odgovorov 2.7. Na tem mesu dobimo potrditev, kako pomemben je otrokom fizični stik, o čemer smo pisali že pri tabeli 6. Otrok s pomočjo prijetnega fizičnega stika (objem, božanje, ...) doživi pomiritev v zanj stresni situaciji in hkrati dobi občutek varnosti, ki pa je predpogoj za uspešen razvoj. Otroci prihajajo v vrtec iz različnih družinskih okolij. Nekatera so spodbudna in ljubeča, spet druga nespodbudna in neljubeča ali celo ogrožajoča. Morda ravni otroci iz slednjih okolij iščejo v vrtcu, kar bi sicer morali dobiti doma, pa tega ne dobijo.

V intervjuju pomočnica ravnateljca za vrtce navaja, da so v času epidemije in po odprtju vrtcev namenili večjo pozornost jutranjemu krogu, kot tistemu elementu dnevne rutine, ki vpelje otroke v nov dan v vrtcu. Navaja, da so otroci zjutraj še zelo dovzetni za nove dražljaje in so zato v mirnem vzdušju jutranjega kroga izvajali na čuječnost usmerjene dejavnosti, kjer so med drugim dajali poudarek na igrah za prepoznavanje in izražanje lastnih čustev ter elementom joge za otroke.

Menimo, da je to zelo dober primer dobre prakse, saj lahko takšne in podobne aktivnosti pomembno oblikujejo otrokovo osebnost.

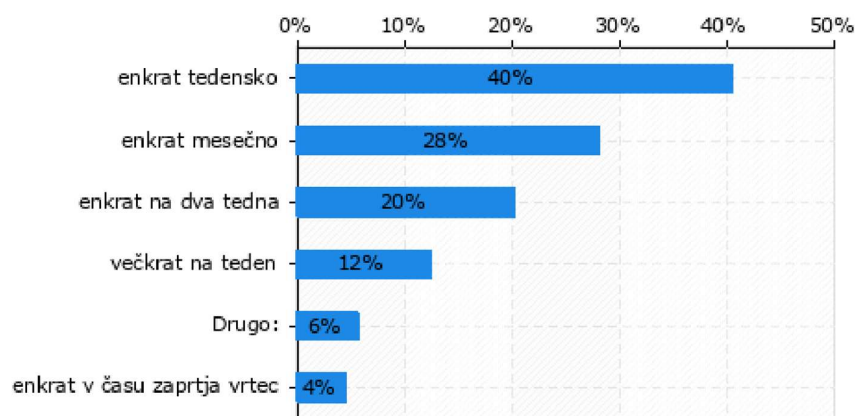
5.3 Sodelovanje z družinami

Grafikon 2: Vzpostavljanje stikov z družinami v času (delnega) zaprtja vrtcev

n = 133

Grafikon 3: Pogostost stikov na daljavo z družinami

n = 133

Anketiranci so lahko pri navedenih vprašanjih izbrali več odgovorov, zato zaradi lažjega pregleda prikazujemo odgovore v obliki grafikonov.

Na podlagi rezultatov anketnega vprašalnika lahko razberemo, da je večina vzgojiteljic stopila v stik s starši s pomočjo e-sporočil (e-pošta, sporočila preko E-Asistenta), medtem ko je bilo video klicev precej manj. Večina vzgojiteljic je na daljavo sodelovala enkrat do dvakrat na teden. Vzgojiteljice so v postavko »Drugo« zapisale, da je bila količina stikov odvisna predvsem od potreb in želja staršev ter da so vzpostavljale stik ob pomembnejših obvestilih.

Do zelo podobnih rezultatov so prišli raziskovalci Pedagoškega inštituta, kjer ugotavljajo, da so strokovni delavci tako v času popolnega kot tudi delnega zaprtja vrtcev pripravljali dejavnosti za otroke in starše, ki so jim jih posredovali preko različnih kanalov: najpogosteje, v povprečju enkrat na teden, preko e-pošte, enkrat do dvakrat na mesec pa preko vrtčevske spletne strani (Jager, idr., 2021).

Zanimiv podatek o sodelovanju s starši smo pridobili tudi v intervjuju. Pomočnica ravnatelja za vrtec navaja, da je bila bistvena razlika v prvem in drugem valu epidemije. Navaja, da so odzivi staršev na spletno komunikacijo (E-Asistent, LoPolis, e-mail, ...) in poslane vsebine bili v prvem valu epidemije zelo dobri z velikim številom pozitivnih povratnih informacij (v obliki fotografij otrok in njihovih izdelkov, prijaznih pozdravov, ...), medtem ko so se starši v drugem valu na isti način komunikacije odzivali bistveno manj in da povratnih informacij, ki so jih dobivali v prvem valu, v drugem valu skorajda niso dobivali.

Tabela 10: Pomoč družinam otrok s posebnimi potrebami

POMOČ DRUŽINAM OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI	f	f %
Enako sodelovanje kot z vsemi ostalimi družinami	70	75,3 %
Dodatna pomoč	9	9,7 %
Drugo	14	15 %
Skupaj	93	100 %

Menimo, da so otroci s posebnimi potrebami tisti del populacije predšolskih otrok, ki od nas terjajo posebno skrb, zato nas je še posebej zanimalo, ali je potekalo dodatno sodelovanje z družinami teh otrok in otroki samimi.

Kot je razvidno iz tabele je večina vzgojiteljic z družinami otrok s posebnimi potrebami sodelovala na enaka način kot z ostalimi družinami. V postavki »Drugo« pa je nekaj vzgojiteljic zapisalo:

- da so imeli ti otroci dodatno obravnavo s strani svetovalne službe in logopedije,
- da so imeli dodatne pogovore z specialno pedagoginjo,
- da so otrokom, ki so izhajali iz šibkega socialnega okolja in doma nimajo računalnika, pozdrave in gradivo za delo poslale po klasični pošti,
- da so nudile dodatne pogovore po telefonu,
- da so podajale vzpodbudna osebna sporočila o uspehih otroka in predloge, kako naj se starši odzivajo v manj prijetnih situacijah in
- da v oddelku nimajo otrok s posebnimi potrebami, ki bi potrebovali dodatno podporo in sodelovanje.

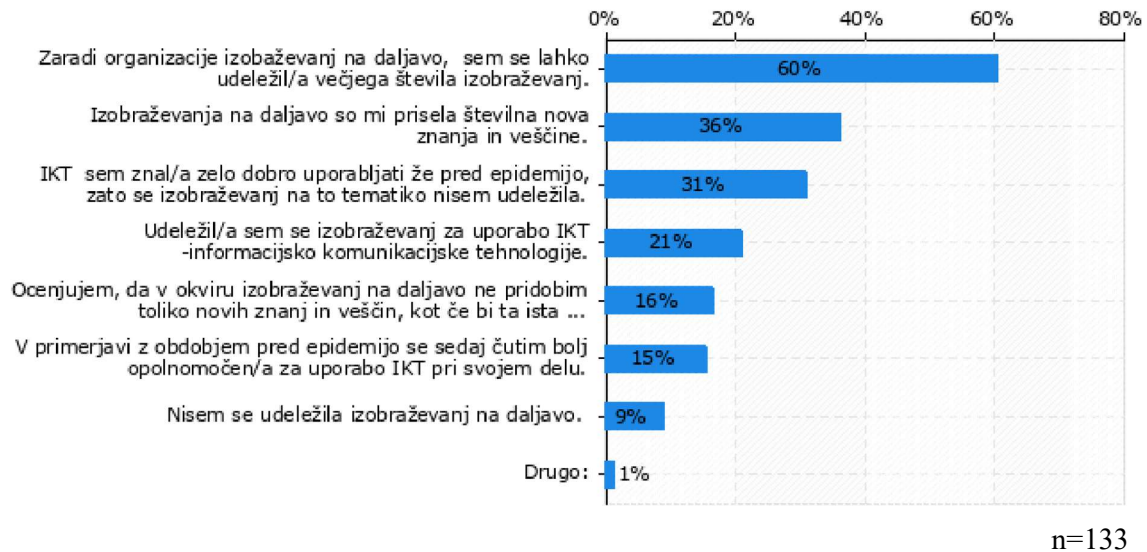
Navedeno stanje je zagotovo zaskrbljujoče in ni moralo biti pravočasno ustrezno urejeno s strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport.

Do zelo podobnih rezultatov so prišli raziskovalci Pedagoškega inštituta, kjer ugotavljajo, da podpora ranljivim skupinam, kot so tujejezične družine in družine z otroki s posebnimi potrebami, že v času nespremenjenih razmer ni idealna, sedaj pa se je pokazala kot izrazito podhranjeno področje. Ugotavljajo, da je za vrtce sodelujoče v raziskavi sicer držalo, da so vodstveni delavci v času razglašene epidemije strokovnim delavcem omogočali delo na daljavo z otroki s posebnimi potrebami in jih spodbujali k intenzivnejšemu sodelovanju z otroki iz ranljivih družin. So pa strokovni delavci v isti raziskavi navajali, da so zelo pogrešali dodatna usposabljanja za delo z OPP ter izrazili so tudi željo po večji vključenosti svetovalne službe. Vodstveni delavci v vrtcih ugotavljajo, da si zaradi podhranjenosti navedenega področja želijo ustrezne strategije države, s katero bi na dolgi rok povečali število ustreznih specialnih delavcev, ter da bi za delo z OPP in njihovimi družinami ustrezno usposobili tudi strokovne delavce v vrtcih (Jager, idr., 2021).

Hipotezo 3: »Predpostavljamo, da je bilo stikov z družinami otrok s posebnimi potrebami s strani vzgojiteljev v vrtcih v času epidemije premalo« lahko na podlagi ugotovitev v Tabeli 5 in 10, sprejmemo.

5.4 Profesionalni razvoj strokovnih delavcev vrtca

Grafikon 4: Profesionalni razvoj

Ob nenehni skrbi za druge, pa vzgojiteljice ne smejo pozabiti tudi na skrb zase. Zato nas je zanimalo ali so se v času zaprtja vrtcev udeležile izobraževanj in usposabljanj, ki so bila organizirana na daljavo in se jih ne bilo možno udeležiti tudi od doma.

Vzgojiteljice so lahko izbrale več odgovorov, pri čemer večina vzgojiteljic navaja, da so se zaradi organizacije izobraževanja na daljavo, le-teh lažje udeležile in so se posledično lahko udeležile večjega števila izobraževanj tako iz IKT vsebin kot tudi iz drugih vsebin, ki omogočajo profesionalni razvoj.

6 INTERVJU S POMOČNICO RAVNATELJA ZA VRTEC

Odločili smo se, da bomo kvantitativni raziskovalni metodi dodali tudi kvalitativno, ki nam omogoča drugačen pogled na soočanje z epidemijo v vrtcih. V delno strukturiranem intervjuju smo se pogovarjali z gospo, ki je že več let pomočnica ravnateljca za vrtec, tako da ima dober vpogled v organizacijo dela in življenja v vrtcu v obdobju pred epidemijo in v obdobju epidemije. Zanimali so nas izzivi s katerimi so se soočali tako vodje kot tudi vzgojitelji po 16.3.2020 ter pogled vodstvenih delavcev na celotno situacijo.

Intervju z go. Alenko _____, pomočnico ravnatelja za vrtec pri OŠ _____.

Kako ste se počutili ob izbruhu epidemije? Je to pri vas izzvalo občutke negotovosti pri organizaciji vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu, v času izrednih razmer?

Ga. Alenka: Ob razglasitvi epidemije sem se takoj znašla v negotovosti, tako na osebni ravni, kot na profesionalni ravni. Takoj se mi je porajalo vprašanje glede organizacije dela v vrtcu, ki bo lahko zadoščala vsem kriterijem in navodilom NIJZ in bo hkrati varna za vse deležnike vzgojno – izobraževalnega procesa, v prvi vrsti za otroke, strokovne delavce, tehnično osebje in starše oz. skrbnike otrok vključenih v naš vrtec.

Kako je potekala organizacija vzgojno izobraževalnega dela v času epidemije covid-19?

Ga. Alenka: Organizacija dela je potekala po natančno predpisanih pravilih oz. protokolu zavoda, ki sva jih z g. ravnateljem oblikovala in sestavila v skladu z navodili ministrstva za šolstvo in navodili NIJZ, upoštevajoč Letni delovni načrt zavoda.

Kako je potekalo načrtovanje in izvedba vzgojno izobraževalnega dela?

Ga. Alenka: Načrtovanje vzgojno izobraževalnega dela je vsebinsko potekalo tako, kot smo ga bili vajeni doslej. V načrtovanje smo vključevali vsebine o zdravju, osebni higieni in preprečevanju širjenja okužb. Vključevali smo vsebine letnega delovnega načrta zavoda, ter cilje in vsebine Razvojnega načrta. Drži pa, da je le-to zahtevalo veliko fleksibilnosti strokovnih delavk in vključevanja. Vzgojno-izobraževalno delo je namreč potekalo v mehurčkih. V mehurčkih dela niso zmeraj opravljale matične vzgojiteljice. Strokovne delavke so se izmenjavale med opravljanjem dela na delovnem mestu in čakanjem na delo doma. Vsem strokovnim delavkam sem tedensko oblikovala urnike delovnih časov in statusov, tako da so lahko tandemi v e-asistentu skrbno načrtovali in komunicirali.

V vrtcu se vsak dan izvajale ciljno načrtovane vsebine. Otrokom, ki izkazovali kakršnokoli stisko, smo namenili več čuječe pozornosti in potrpežljivosti, ga pocrklati in z njim vzpostaviti dialog.

Na ravni oddelkov (mehurčkov) smo poskrbeli za vzdrževanje povezanosti med vsemi vključenimi otroki. Ena izmed čuječih aktivnosti, ki smo jih izvajali že prej, po ponovnem odprtju vrtcev pa smo ji posvetili večji obseg časa in pozornosti, je jutranji krog. Zjutraj, ko so bili otroci še zelo dovzetni na nove dražljaje dneva, smo v mirnem vzdušju povezane skupine jutranjega kroga izvajali na čuječnost usmerjene dejavnosti. Otroci so na primer izvajali Bibarije izštevanke, rajalne igre, igre ugank, predvsem pa smo se posvečali igram za izražanje lastnih čustev (primer: igra semafor, ob kateri otroci s pomočjo emotikonov različnih barv opišejo svoje počutje), elementom joge za otroke in predstavljanju žepnih pravljic z izbranimi vsebinami.

Otroci so se tako sprostili in imeli možnost izražanja svojih mnenj, razmišljanj in skrbi, obenem pa so tudi imeli čas za ideje, ustvarjanje in raziskovanje. V jutranjem krogu smo tako krepili predvsem občutek enakosti in pripadnosti, povezanost z drugimi otroci in vzgojiteljicami.

Kako ste v času popolnega zaprtja vrtcev vzdrževali stike z družinami in otroki?

Ga. Alenka: V našem zavodu smo v času popolnega zaprtja vrtcev vse leto delali na vidiku pristne, odprte, jasne in dosledne komunikacije. S tem smo zagotovili konsistentnost komunikacije, ki je ostajala nemotena ne glede na epidemiološko sliko.

Sama sem v e-asistentu vsakodnevno komunicirala s starši otrok, jim pošiljala vsebine (zgodbe, izštevanke, grafomotorične vaje, miselne izzive iz vseh kurikularnih področij, ideje za ustvarjanje, itd.), ki so bile velikokrat čuječe naravnane. To so počele tudi vzgojiteljice za otroke matičnih oddelkov. Odzivi staršev na komunikacijo in poslane vaje so bili v prvem valu epidemije zelo dobri. Na dnevni ravni smo prejeli fotografije otrok, njihove izdelke in lepe misli.

Pokazalo pa se je, da v drugem valu epidemije, v času delovanja vrtcev za nujno varstvo, o tem nismo več mogli govoriti. Spletna komunikacija ni več zadoščala. Starši so se znašli v zelo velikih stiskah. Na obvestila v e-asistentu so se odzivali veliko manj, povratnih informacij skorajda nismo prejeli. Epidemija je torej terjala svoj davek, zato so bili starši, enako kot otroci, še toliko bolj veseli vrnitve otrok v vrtce.

Kako ste organizirali delo v času nujnega varstva in ali ste ob tem naleteli na ovire?

Ga. Alenka: V času, ko so bili vrtci odprti le za nujno varstvo smo v vrtec vključevali otroke, katerih starši so bili zaposleni v kritični infrastrukturi, otroke iz socialno ogroženih družin, otroke družin, ki so se znašle v težkih finančnih situacijah in so prošnje z obrazložitvijo potrebe po varstvu posredovale g. županu. Na ovire smo naleteli, ko vključitev v nujno varstvo ni bila več v pristojnosti županov. Takrat se je po navodilih in kriterijih, ki jih je določilo MIZŠ v nujno varstvo lahko vključilo veliko manj otrok. To je pri starših povzročilo veliko stisk. Starši so bili tako primorani koristiti Starševsko varstvo. Mnogi izmed staršev so se soočali s finančnimi primanjkljaji. Situacija je tako pri njih vzbudila veliko jeze. Otrokom iz ranljivih skupin in njihovim družinam smo vsak dan nudili brezplačna kosila, ki so jih lahko prišli iskati.

Kako so se na novo, izredno situacijo spoprijemali strokovni delavci?

Ga. Alenka: Moram reči, da so se strokovni delavci v povprečju odzvali umirjeno in odgovorno. Posamezniki so izražali zaskrbljenost, stisko, negotovost.

Kaj se vam zdi pomembno iz vidika vodenja za vzdrževanje pozitivne klime, dobrih odnosov in strokovnega dela v izrednih razmerah in tudi sicer?

Ga. Alenka: Odprtost vodilnega kadra za težave in pripombe strokovnih delavcev, omogočanje refleksije in pogovora o občutjih je izredno pomembno. Vodstveni kader in strokovni delavci pomagajo drugim odraslim in otrokom tako, da so v prvi vrsti pozorni na svoja čustva, misli in občutke. Šele nato lahko nudijo podporo drugim. Pomembno se mi zdi zavedanje, da občutek stresa ni posledica same situacije, temveč našega dožemanja in interpretacije situacije. Čustva in občutki so torej rezultat naših misli. Zato imamo upanje in možnost, da se situaciji prilagodimo na način, s katerim znižamo neugodna občutja. Za nemoten vzgojno-izobraževalni proces in za dobro klimo med zaposlenimi v vrtcu mora poskrbeti tako vodstvo kot tudi vsak posameznik v kolektivu. Potrebno se je tudi zavedati, da sta v takšnih trenutkih obveščenost in odprta komunikacija tisto, s čimer lahko zagotovimo občutek varnosti v okviru vzgojno-izobraževalne ustanove. V vrtcu Pesnica smo zato v času epidemije delali na vidiku pristne,

odprte, jasne in dosledne komunikacije. S tem smo zagotovili konsistentnost komunikacije, ki je ostajala nemotena ne glede na epidemiološko sliko.

Menite, da je epidemija covid-19 spremenila življenja otrok in odraslih?

Ga. Alenka: Menim, da je epidemija covid-19 je v zadnjem letu spremenila življenja otrok in odraslih in zaradi svoje dolgotrajnosti in vseh omejitev, ki jih je prinesla. Vsekakor je predstavljala objektivno visok stresor za vse deležnike, vključene v vzgojno-izobraževalne zavode. V času izrednih razmer smo se v vrtcu srečevali z doslej ne toliko izrazitimi stiskami otrok, staršev in strokovnih delavcev. Stiske so se odražale tako na osebni kot na medosebni ravni, dotikale pa so se sfere komunikacije, emocij in veščin samoregulacije lastnih občutkov in vedenja.

Večkrat ste omenili pomen čuječnosti. Menite, da je bila čuječnost ključna za dober potek vzgojni izobraževalnega procesa v času epidemije covid-19?

Ga. Alenka: Ja. Glede na spremembe v okviru prostorskega in časovnega delovanja vrtca in glede na drugačne zmožnosti realizacije ciljev pri vseh deležnikih smo poskušali karseda optimalno čuječe pristopati skozi komunikacijo in skozi dejavnosti. Razvojno-procesni vidik kaže na to, da lahko čuječi vidiki bivanja postanejo del pomembne prakse tudi v prihodnje. Nudijo še ogromno možnosti integriranja v sam vzgojno-izobraževalni proces, raziskovanja in ocenjevanja, v katerih vzgojno-izobraževalnih vidikih so čuječe dejavnosti najbolj potrebne. Koncept lahko raziskujemo tako v našem kot v drugih vrtcih ter odpiramo prostor za diskusijo in smernice (boljše družbe) prihodnosti.

VI. ZAKLJUČEK

7 ZAKLJUČEK

Sklepne ugotovitve

Ugotovitve naše raziskave so potrdile v začetku našega raziskovalnega dela postavljene hipoteze.

Hipoteza 1: Predpostavljamo, da je prihajalo do razlik med vrtci v razumevanju in upoštevanju ukrepov.

Postavljena hipoteza drži. Glede na odgovore, ki smo jih dobili o organizaciji nujnega varstva, lahko sklepamo, da je bilo stanje precej anarhično. V večini vrtcev so od staršev zahtevali potrdilo delodajalca, kjer je bilo zagotovljeno, da starš ne more opravljati dela od doma, ampak ni pa bilo v vseh vrtcih tako. Iz odgovorov lahko razberemo, da so v nekatere vrtce sprejemali tudi otroke staršev brez prej omenjenega potrdila.

Še bolj anarhično je bilo stanje pri oblikovanju oddelkov v »mehurčke«. Več kot polovica anketiranih vzgojiteljic je odgovorila, da delo ni bilo vedno organizirano v mehurčkih, medtem ko je pri drugi polovici anketiranih vzgojiteljic bilo delo vedno organizirano v mehurčkih. Predvidevamo, da je tem razlikam v organizaciji dela v največji meri botrovalo bodisi nerazumevanju navodil bodisi pomanjkanje kadra. Na tem mestu se poraja vprašanje, zakaj Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ni organiziralo nujnega varstva tudi s pomočjo absolventov študija predšolske vzgoje, ki bi lahko veliko doprinesli k lažji organizaciji dela. Seveda bi študentje in študentke delale skupaj v timu z vzgojiteljico, ki je v vrtcu zaposlena.

Hipoteza 2: Predpostavljamo, da so vzgojitelji v času epidemije zaradi ukrepov NIJZ-a dali poudarek higienskim ukrepom nad vzgojno-izobraževalnimi cilji.

Postavljena hipoteza drži. Na podlagi rezultatov lahko sklepamo, da so vzgojiteljice bistveno več časa, kot sicer, posvečale higienskim ukrepom za preprečevanje širjenja okužb s SARS-CoV-2, kar so, kolikor so lahko, povezovale tudi z vodenimi aktivnostmi. S trditvijo, ki se nanaša na povečano porabo časa za omenjene ukrepe se namreč večina vzgojiteljic delno ali v celoti strinja. Iz rezultatov lahko razberemo, da so vzgojiteljice tudi v omenjenih oddelkih organizirale in izvajale vodene aktivnosti, ampak da le-te niso bile vedno skladne z Letnim delovnim načrtom in Letno delovno pripravo oddelka, ampak so aktivnosti prilagajale in jih

navezovala na trenutno situacijo. Na navedeno lahko sklepamo na podlagi tega, da so se vzgojiteljice v največji meri strinjale s trditvijo, da so se v prvi vrsti držale vseh ukrepov in ukrepom prilagajale aktivnosti (povprečna vrednost odgovorov 4.3).

V intervjuju je tudi pomočnica ravnatelja za vrtec navedla, da so vzgojiteljice v načrtovanje in izvajanje vzgojno – izobraževalnega dela vključevale vsebine o zdravju, osebni higieni in preprečevanju širjenja okužb, pri čemer so se držale Letnega delovnega načrta.

Hipoteza 3: Predpostavljamo, da je bilo stikov z družinami otrok s posebnimi potrebami s strani vzgojiteljev v vrtcih v času epidemije premalo.

Postavljena hipoteza drži. V raziskavi ugotavljamo, da je večina vzgojiteljic z družinami otrok s posebnimi potrebami sodelovala na enak način kot z ostalimi družinami (najpogostejši odgovor je bil, da sodelujejo 1krat/tedensko, sledi odgovor 1krat/mesečno). Nekatere vzgojiteljice so v vprašalniku navedle, da dodatnega sodelovanja niso izvajale, saj so imeli otroci s posebnimi potrebami dodatno obravnavo s strani svetovalne službe, specialne pedagoginje in logopedije.

Sodelovanje med starši in družino kot osnovno celico in vzgojno izobraževalnim zavodom kot institucijo je nujno za zdrav in celosten razvoj otroka. V epidemiji Covid-19 se je to na celostnem področju predšolske vzgoje v času vključevanja otrok v nujno varstvo še to posebej izrazito izkazalo kot problem, saj je bilo sodelovanja nemalokrat premalo tako pri družinah otrok brez posebnosti v razvoju, kot tudi pri družinah otrok s posebnostmi v razvoju, kar je še posebej zaskrbljujoče. Zaskrbljujoč pa je tudi dejstvo, ki so ga kot problem zaznale tudi vzgojiteljice, in sicer, da so iz nujnega varstva mnogokrat izpadli otroci s posebnimi potrebami, ki bi prav zaradi svojih posebnosti v razvoju najbolj potrebovali vodeno vzgojo in varstvo ter stik z vrtniki. Menimo, da bi se lahko na sistemski ravni ta problem uredil tako, da otroci s posebnimi potrebami ne bi bili prikrajšani za dragoceni čas v vrtcu, saj je dejstvo, da nobena oblika virtualnega dela z otrokom ne more nadomestiti neposredne komunikacije in pristnega stika, ki ga je otrok deležen v vrtcu. Menimo, da bi odločba o usmeritvi otroka s posebnimi potrebami morala biti zadosten pogoj za vključitev otroka v nujno varstvo ne glede na zaposlitveni status njihovih staršev in ne glede na potrdila delodajalcev o (ne)zmožnosti opravljanja dela od doma in upamo, da bo v primeru ponovitve epidemije ta anomalija odpravljena.

Zaključek

Raziskava, ki smo se je lotili, nam je odprla povsem nov pogled v dejansko stanje vzgojno-izobraževalnega sistema in delovanje v vrtcev v času nujnega varstva v epidemiji Covid-19.

Celostno gledano je zaprtje vrtcev na državni ravni in odprtje vrtcev samo za nujno varstvo prineslo veliko negotovosti družinam otrok vključenih v vrte in strokovnim delavcem. Družine so se soočale z mnogimi socialnimi in čustvenimi stiskami, strokovni delavci pa z nemočjo, strahovi in negotovostjo z doslej nepoznanimi situacijami na področju epidemije. Veliko negotovosti so občutili tudi ob pogostem spreminjanju navodil NIJZ-ja in zaradi pomanjkanja posvečanja pozornosti pedagoškemu delu v predšolski vzgoji. Iz raziskave povzemamo tudi, da so primanjkljaji, zaradi zaprtja vrtcev, opazni predvsem na socialno čustvenem področju otrok, pri samostojnosti otrok, interakcijah s sovrstniki in sodelovanju pri skupinskih dejavnostih. Otroci so se ob ponovnem odprtju vrtcev ob prihodu v vrtec težje ločevali od staršev, prav tako so potrebovali več bližine strokovnih delavcev. Kot izrazito zapostavljeno področje se je izkazala pomoč ranljivim skupinam, za katere je po naših ugotovitvah bilo slabo poskrbljeno.

Je pa zaprtje vrtcev pripomoglo nekoliko k temu, da so se strokovni delavci opolnomočili na področju IKT tehnologije in da so imeli veliko več možnosti za profesionalni razvoj s pomočjo izobraževanj in usposabljanj v spletni obliki. Menimo, da je v določeni meri smotrno ohraniti izobraževanja na daljavo, saj so se izkazala kot pomemben pozitiven element v času epidemije.

Sedaj, ko smo se z epidemijo in posledicami, ki jih je le-ta prinesla na družbeni in vzgojno-izobraževalni ravni že soočili, je zelo pomembno, da se iz na izkušnjah te situacije učimo, kako bolje organizirati delo v primeru ponovne podobne situacije. Zelo pomembno se nam zdi poudariti, da bi se morale odgovorne zdravstvene in vzgojno-izobraževalne institucije nekoliko bolj povezati pri podajanju navodil in pravil v času izrednih razmer v zvezi z epidemijo. Pomembno je na državni ravni poskrbeti za vse deležnike v vzgojno-izobraževalnem procesu, za otroke, njihove starše, strokovne delavce in vodstva zavodov. Predvsem so pomembne strokovne smernice za delo v izrednih razmerah, le tako bo lahko vzgojno-izobraževalno delo potekalo v skladu z letnimi načrti, upoštevajoč razvojne značilnosti otrok in zdravstvena priporočila NIJZ.

Ob vsem navedenim pa nikakor ne smemo pozabiti na pomembnost tega, da strokovni delavci zaznajo stisko starša, otroka, človeka, ki potrebuje čustveno podporo in da nam je preprosto mar za to. Bolj bomo ljudi ozaveščali, da je naše odgovorno ravnanje ključnega pomena in da potrebujemo drug drugega za obstoj in da sta srčnost in empatija ključni za dobre odnose, lažje bomo kos morebitnim podobnim situacijam v prihodnosti.

8. LITERATURA IN VIRI

- Herceg, A. Pomembnost čuječnosti z vidika vodenja in strokovnega dela v vrtcu ob epidemiji covid-19. Didakta let.31, št. 213 (maj, junij 2021).

Elektronski viri

- Bozovičar, P., Cerar, M., Hrovat, S., Mlinar, M., Rankl, M., Vodnjov, M., Žavbi, A. in Živec, S. Priporočila za ukrepe in sistemske rešitve na področju predšolske vzgoje po izkušnji z epidemijo bolezni covid-19, (2021). Pedagoški inštitut: Center za kakovost v vzgoji in izobraževanju – Korak za korakom. Dostopno na: Priporočila za ukrepe in sistemske rešitve na področju predšolske vzgoje po izkušnji z epidemijo bolezni covid-19 4. 11..pdf (korakzakorakom.si) . Pridobljeno 1.12.2021.
- Jager, J., Japel Pavešić, B., Mervi, T., Režek, M. in Zgonec, P. (2021). Raziskava o vzgojno izobraževalnem procesu v predšolski vzgoji in njegovih učinkih v času epidemije bolezni covid-19 – zaključno poročilo o rezultatih raziskave. Dostopno na: https://www.sviz.si/datot/konno-poroilo-o-rezultatih-raziskave_covid19.pdf Pridobljeno 1.12.2021.
- Higienska priporočila za vrtce za preprečevanje širjenja SARS – CoV- 2 (2020). NIJZ. Dstopno na: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/higienska_priporocila_za_preprecevanje_sirjenja_okuzbe_s_sars-cov-2_v_vrtcih.pdf). Pridobljeno 1.9.2021.

9. PRILOGA

Anketni vprašalnik

Pozdravljeni, sva _____ in _____, dijakinji _____. Letos sva opravljali praktično usposabljanje v vrtcih po času, ko je bilo v vrtcih zaradi epidemije covid-19 organizirano samo nujno varstvo. V času praktičnega usposabljanja sva se veliko pogovarjali z vzgojiteljicami in ravno pogovor z njimi, njihovi vidiki, skrbi, iskanje rešitev, raziskovanje v pedagoških pristopih nama predstavljajo izziv za raziskovalno nalogo »Epidemija covid-19 skozi oči vzgojitelja«. Prosiva, če si vzamete nekaj minut in s klikom na »Naslednja stran« pričnete z izpolnjevanjem ankete.

Zahvaljujemo se za vaše sodelovanje.

Q1 - Spol

☐ moški

☐ ženski

Q2 - Starost

☐ 20 - 30 let

☐ 31 - 40 let

☐ 42 - 50 let

☐ 51 - 60 let

☐ nad 61 let

Q3 - Delovne izkušnje v predšolski vzgoji

☐ do 10 let

☐ od 11 do 20 let

☐ od 21 do 30 let

☐ nad 31 let

Q4 - Pridobljena izobrazba

☐ diplomirani vzgojitelj predšolskih otrok

☐ vzgojitelj - pomočnik vzgojitelja

☐ svetovalni delavec

Q5 - Delovno mesto

- ☐ pomočnik vzgojitelja
- ☐ vzgojitelj
- ☐ svetovalni delavec
- ☐ Drugo:

Q6 - Kako ste se počutili ob razglasitvi epidemije Covid - 19?

Možnih je več odgovorov

- ☐ zbegano
- ☐ prestrašeno
- ☐ panično
- ☐ zaskrbljeno
- ☐ ni bilo sprememb v počutju
- ☐ Drugo:

Q7 - 1. Na kakšen način ste organizirali delo in oblikovali oddelke v času nujnega varstva?

Možnih je več odgovorov

- ☐ Imeli smo možnost oblikovati oddelke in organizirati delo v »mehurčkih«
- ☐ V "nujno varstvo" so bili vključeni le otroci zaposlenih v panogah "kritične infrastrukture" (zdravstvo, policija, vojska, ...) in smo jih sprejeli na podlagi potrdila delodajalca.
- ☐ V "nujno varstvo" so bili vključeni tudi otroci staršev, ki so delali od doma in jim je delodajalec zagotovil potrdilo o potrebi po nujnem varstvu.
- ☐ Vsi starši so lahko pripeljali otroke v vrtec, saj od njih nismo zahtevali potrdil o nezmožnosti opravljanja dela od doma.
- ☐ V "nujno varstvo" niso bili vključeni otroci, ki bi to najbolj potrebovali (nasilje v družini, alkoholizem v družini, otroci s posebnimi potrebami, saj starši niso imeli potrdila delodajalca.
- ☐ Drugo:

Q8 - Trditve spodaj se nanašajo na čas, ko je bilo v vrtcih organizirano "nujno varstvo" (od 26.oktobra 2020 do 25.1.2021).

Izrazite stopnjo strinjanja za delo v oddelkih "nujnega varstva".

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Niti niti	Se strinjam	Povsem se strinjam
Skrbno sem se držal/a ukrepov NIJZ-ja in temu prilagajal/a aktivnosti.	☐	☐	☐	☐	☐
V oddelkih "nujnega varstva" sem načrtoval/a in izvajal/a vodenih aktivnosti, ampak sem izvajal/a varstvo otrok.	☐	☐	☐	☐	☐
Pri izbiri aktivnosti sem izhajal/a iz razvojnih značilnosti otrok.	☐	☐	☐	☐	☐
Načrtoval/a sem aktivnosti glede na aktualno vsebino, npr. aktivnosti, vezane na ohranjanje zdravja, spoznavanja načina širjenja okužb.	☐	☐	☐	☐	☐
Pri izvedbi aktivnosti sem sledil/a LDN oddelka.	☐	☐	☐	☐	☐
Načrtovane cilje iz LDN oddelka sem realiziral/a tudi v oddelkih "nujnega varstva".	☐	☐	☐	☐	☐
Namesto vodenih aktivnosti so imeli otroci omogočeno svobodno igro.	☐	☐	☐	☐	☐
Zaradi Higienskih priporočil za vrtce	☐	☐	☐	☐	☐

za preprečevanje
širjenja SARS-
CoV-2 sem več
časa porabil/a za
skrb za higieno v
oddelku.

Zaradi Higienskih
priporočil za vrtnice
za preprečevanje
širjenja SARS-
CoV-2 sem bil/a z
otroki manj v
neposrednem
fizičnem stiku.

Drugo:

☐	☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐	☐

Q9 - Trditve spodaj se nanašajo na čas, ko so se vrtnice odprle za vse otroke (po 25.1.2021).

Izrazite stopnjo strinjanja s pogostostjo pojavnosti različnega vedenja pri otrocih v času ponovnega odprtja vrtnice za vse otroke.

Pri tem imejte v mislih spremembe v vedenju otrok po odprtju vrtnice, v primerjavi z vedenjem v času pred dolgotrajnim zaprtjem vrtnice.

Zanima naju torej ali se določeno vedenje pojavlja po ponovnem odprtju vrtnice pogosteje, kot se je pojavljalo sicer.

	Zelo malo	Malo	Veliko	Zelo veliko
Otroci se pred počitkom težko umirijo.	☐	☐	☐	☐
Otroci prosijo za pomoč, tudi ko ni potrebno.	☐	☐	☐	☐
Otroci se v novih situacijah oklepajo vzgojiteljice.	☐	☐	☐	☐
Če vzgojiteljice ni poleg otrok, ne funkcionirajo dobro.	☐	☐	☐	☐

Otroci nasprotujejo idejam drugih otrok.	☐	☐	☐	☐
Otroci jokajo brez pravega razloga.	☐	☐	☐	☐
Kadar se otroci udarijo ali padejo, se težko pomirijo.	☐	☐	☐	☐
Otroci ne upoštevajo dogovorjenih pravil oddelka.	☐	☐	☐	☐
Pri skupinskih dejavnostih otroci sodelujejo drug z drugim.	☐	☐	☐	☐
Otroci ves čas iščejo potrditev vzgojiteljice.	☐	☐	☐	☐
Skupinska igra se težko razvije.	☐	☐	☐	☐
Otroci se težko zaigrajo.	☐	☐	☐	☐
Otroci se hitro ujezijo, ko nekaj ni po njihovo.	☐	☐	☐	☐
Otroci se z zanimanjem vključujejo v aktivnosti.	☐	☐	☐	☐
Med otroki ni sodelovalnega vedenja.	☐	☐	☐	☐
V skupini med otroki so konflikti.	☐	☐	☐	☐
Otroci z vedenjem izražajo nelagodje.	☐	☐	☐	☐
Otroci iščejo mojo bližino (božanje, stiskanje ...).	☐	☐	☐	☐
Ob prihodu v vrtec jokajo in jih je težko potolažiti.	☐	☐	☐	☐

Q10 - Vzgojiteljice ste se v času (delnega) zaprtja vrtec posluževale različnih poti, da bi stopile v stik z otroki in starši. Katerih poti ste se posluževali vi?

Možnih je več odgovorov

- ☐ Preko e-pošte
- ☐ Preko vrtčevske spletne strani
- ☐ Preko e-asistenta (Sporočila)
- ☐ Preko telefona
- ☐ Preko video-klica (Zoom, Teams, ...)
- ☐ Preko družabnih medijev (npr. oblikovanje skupin na Facebook-u)
- ☐ Drugo:
- ☐ Nisem vzpostavljala/a stika na daljavo.

Q11 - Kako pogosto ste vzgojiteljice vzpostavljale stik z družinami in otroki?

Možnih je več odgovorov

- ☐ Večkrat na teden
- ☐ Enkrat tedensko
- ☐ Enkrat na dva tedna
- ☐ Enkrat mesečno
- ☐ Enkrat v času zaprtja vrtec
- ☐ Drugo:

Q12 - Ste nudile vzgojiteljice ranljivim skupinam (tujejezične družine, družine z otroki s posebnimi potrebami) še kakšno dodatno podporo in sodelovanje?

Možnih je več odgovorov

- ☐ Da
- ☐ Ne, nudil/a sem enako sodelovanje kot vsem ostalim družinam.
- ☐ Drugo:

Q13 - Prosimo, zapišite, kakšno dodatno podporo ste nudili ranljivim skupinam.

Q14 - Vzgojiteljice ste se v času (delnega) zaprtja vrtec skrbale tudi za lasten profesionalni.

Označite, če katere izmed spodaj navedenih trditev veljajo za vaš profesionalni razvoj v času (delnega) zaprtja vrtcev.

Možnih je več odgovorov

- ☐ Udeležil/a sem se izobraževanj za uporabo IKT -informacijsko komunikacijske tehnologije.
- ☐ IKT sem znal/a zelo dobro uporabljati že pred epidemijo, zato se izobraževanj na to tematiko nisem udeležila.
- ☐ V primerjavi z obdobjem pred epidemijo se sedaj čutim bolj opolnomočen/a za uporabo IKT pri svojem delu.
- ☐ Zaradi organizacije izobraževanj na daljavo, sem se lahko udeležil/a večjega števila izobraževanj.
- ☐ Izobraževanja na daljavo so mi prinesla številna nova znanja in veščine.
- ☐ Ocenjujem, da v okviru izobraževanj na daljavo ne pridobim toliko novih znanj in veščin, kot če bi ta ista izobraževanja potekala v živo.
- ☐ Drugo:
- ☐ Nisem se udeležila izobraževanj na daljavo.